

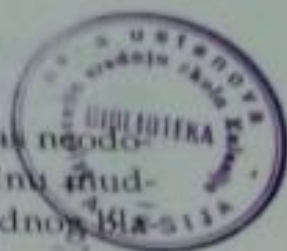
MEHMED-BEG KAPETANOVIĆ
LJUBUŠAK

NARODNO BLAGO

IZDAVAČKO PREDUZEĆE "SEJTARIJA"
SARAJEVO, 1997

O PISCU I NJEGOVOM DJELU

Ime Mehmed-bega Kapetanovića Ljubušaka nam nepod-
ljivo i neposredno podsjeća na bošnjačku narodnu mud-
rost. (Kao marljivi skupljač našeg duhovnog narodnog bla-
ga, on je postao maltene njegovim zaštitnim znakom.)

I površnom čitaocu njegovog djela uočljivi su ljubav,
pažnja i ozbiljnost kojima je sakupljao, dotjerivao i siste-
matizirao našu usmenu duhovnu baštinu. Ostalo je zabi-
lježeno da se i u svakodnevnom životu ponašao u skladu
sa tom baštinom. Zračio je duhovnošću, neposrednošću,
mudrošću i radošću. Često je u govoru koristio narodne
poslovice i ukazivao na slavnu prošlost bošnjačkog naro-
da. Svojim djelom želio je sačuvati od zaborava našu na-
rodnu mudrost, ali i pokazati da naš narod ima svoje sna-
žne duhovne korijene, da je samosvojestven i duhom bogat
narod.

Mehmedbeg Kapetanović Ljubušak rodio se 19. dece-
mbra 1839. godine u Vitini kraj Ljubuškog. Potiče iz stare
plemičke porodice koja je, pored njega, dala još nekoliko
znamenitih ličnosti bošnjačke politike i kulture.

Osnovno svjetovno i vjersko obrazovanje stekao je u
Mostaru i Ljubuškom. Bio je vrlo mlad kad je učestvovao u
borbama na crnogorskoj granici, za šta je i odlikovan me-
daljom "za zasluge i lijepo vladanje".

Službovao je u Stocu, Foči, Trebinju, a 1876. godine do-
lazi u Sarajevo, gdje je živio do kraja života. U dva navra-
ta biran je za gradonačelnika Sarajeva, a bio je i poslanik u
carevinskom vijeću u Istambulu.

Kada je Austro-Ugarska okupirala Bosnu i Hercegovinu
1878. godine, Mehmedbeg Kapetanović Ljubušak, svjestan
nužnosti društvenih i povijesnih promjena, prihvatio je
novu vlast u kojoj je, takođe, obavljao vrlo značajne duž-
nosti. No, nikada nije prestao raditi za interes i dobrobit

svoga bošnjačkog naroda. Do svoje smrti ostao je odan ideji njegovog političkog, kulturnog, ekonomskog i svakog drugog osvješćenja i razvitka. Umro je 28. jula 1902. godine u 63. godini svoga života u Sarajevu.

Književni rad Mehmed-bega Kapetanovića Ljubušaka vezan je uglavnom uz sakupljanje i obrađivanje bošnjačke narodne mudrosti. Još od prvog djela "Pouka o lijepom i ružnom ponašanju", čije se autorstvo pripisuje njemu, vidljiva je Ljubušakova nakana: sabrati usmenu mudrost bošnjačkog naroda da bi se ona sačuvala od zaborava i pri tome poučila mladež o pravilima čestitog i lijepog života. Ta je nakana vidljiva i u Ljubušakovoj obradi čuvenog poučnog spjeva "Avdija" čiji je autor Jusufbeg Čengić, da bi u "Narodnom blagu" dobila svoj puni smisao. Pored zbirke "Narodno blago", Mehmedbeg Kapetanović Ljubušak je dugo radio i na zbirci "Prirodno blago" u kojoj je sakupljao imena i karakteristike naših naselja, planina, rijeka, životinja, voća, povrća, drveća itd. Međutim, bolest ga je spriječila da ovu knjigu do kraja uradi. Ali je zato sjajno uradio svoj čuveni ep "Boj pod Banjom Lukom 1737. godine" u kome je pokazao svu ljepotu naše epske poezije i slavu naših predaka, "kojom je i sebi i svome gospodaru pred cijelim svijetom obraz osvjetlao".

Godine 1896. izašao je prvi, a godinu dana kasnije i drugi svezak Ljubušakove zbirke "Istočno blago". Namjera mu je bila da ovim djelom pokaže mudrost, baštinu i ljepotu običaja istočnih naroda (Arapa, Turaka i Persijanaca). U tu svrhu preveo je sa orijentalnih jezika mnoge poslovice, priče, pjesme, savjete, ilahije, kaside, anegdote itd.

Od ostalih Ljubušakovih djela treba spomenuti: "O bogatstvu našega jezika", "O našim pjesnicima i književnicima", "Bogatstvo arapskog jezika" i "Prava i iskrivljena imena muhamedovaca u Bosni i Hercegovini".

"Narodno blago" je najznačajnija Ljubušakova knjiga. Prvi put je objavljena 1887. godine latinicom, da bi već slijedeće godine doživjela i svoje ćirilično izdanje. Sastavljena od narodnih poslovice, priča, pjesama, popjevki, prisposobnica itd., knjiga je predstavljala zbirku mudrosti bošnjačkog naroda. U njoj su bile najzastupljenije narodne poslovice, tako da ih je u ćiriličnom izdanju bilo čak pet hiljada.

Posebno su značajne one poslovice uz koje Ljubušak daje objašnjenje vezano za njihov postanak, jer nas upućuju u mnoge povijesne događaje iz naše prošlosti i odslikavaju biće i mentalitet našega naroda.

U knjigu su uvrštene četiri narodne pjesme, a također i pomenuti poučeni spjev "Avdija", "Duvanjski arzuhal" i "Poziv Jusuf-bega Filipovića na nauk".

Pored toga, "Narodno blago" sadrži veliki broj narodnih popjevki, koje na poučan i često šaljiv način iskazuju neke poslovice u stihovima.

Zanimljive su i tzv. prisposobnice, kojima se na metaforičan način izražavaju pojedine ljudske osobine ili ponašanja.

Knjiga koju držite u rukama kraći je izbor tekstova iz "Narodnog blaga" Mehmed-bega Kapetanovića Ljubušaka.

Nastojali smo da ona bude zanimljiva i prihvatljiva za vaš uzrast, a da istovremeno sačuva smisao i duh cjelokupne zbirke "Narodno blago". Nismo htjeli mijenjati ništa od izvornog jezika i stila našega dragoga Mehmed-bega, da biste i sami osjetili svu njihovu ljepotu i svježinu

mr. Džafer Obradović

BOŽE POMOZI!

Priča se kako je nekad mrav pošao na put - pitali ga: "Kuda ideš?" Odgovori: "Idem na Meku da posjetim svetu Ćabu", reknu mu: "Odaklen ti toliki malehan i neznatan, pa da ti dođeš na Ćabu!"; na to mrav odgovori: "Ja lijepo i dobro znadem da tamo doći i doprijeti ne mogu, ali je moja želja, da se samo na tome svetome putu nađem - pa zato idem!"

Otpribliže tako sam ti i ja s ovom mojom zbirkom: i ja baš lijepo i dobro znadem da ja nijesam došao do toga, da bih mogao Bog zna što znamenitoga napisati i izdati, ali je i moja želja: da se samo na književnom polju nađem, pa zato sam se uputio ovo narodno blago sabrati!

Drugo, odavno mislim i nadam se, da će ovo moje izdanje dati lijep primjer i temeljit povod, eda će odsela biti od naše braće muhamedovaca mnogo i drugih, koji će rado početi po koju knjižicu na svome materinskom jeziku pisati i izdavati - i koji će objeručke prihvatiti se sabirati i istraživati svoje plemenito i neiscrpivo blago. Eto, s toga sam se i ja istisnuo tobož na književno polje!

Istina je: otkako me je majka muškim pasom opasala, te sam počeo s ljudima praću plesti, - još od onda počeo sam uviđati u poslovicama i izrekama našeg slavnog naroda veliku i jezgrovitu misao, s kojom je mogao za vječnu potrebu sam sebi tako kratko, zgodno, lijepo i temeljito pravac stvoriti.

Zato kada bih god koju poslovicu ili mudru izreku čuo, odmah bih ju naizust rado zapamtio i suviše još upisao sve misleći i namjeravajući: eda li ću kada sretan biti, pa da toga cvijeća jednu rukovet saberem i ukitim, te da ju mog-nem na čast rodu i miloj domovini na srijedu iznijeti:

Eto tako, iz dana u dan gojeći osobitu nadu i malo po malo to milo cvijeće sabirajući, još od moga djetinstva po-

čeo sam ovoj mojoj zbirci temelj polagati i za budućnost joj se starati, sve želeći da što prije učinim što sam naumio.

Nazad tri-četiri godine zamolio sam mnoge prijatelje i čestite rodoljube po svoj Bosni, Hercegovini i susjednim krajevima naše domovine, da mi pri tom sabiranju priskoče u pomoć, e da me što većma potpomognu, što su zaista bez razlike vjere svi i učinili, a ponajviše me je obogatio plemeniti Mehmed efendija Šarić iz Stoca, zatim Skender beg Kulenović iz Petrovca i pokojni fra Martin Ljubić, bivši biskupov tajnik iz Mostara, na čemu im lijepo i javno svi-
ma mnogo i mnogo zahvaljujem! Prosto im bilo na obadva svijeta! Pravo su kazali stari ljudi:

Skladna braća nove dvore grade
A neskladna i stare prodaju!

Njihova sva čestita imena za spomen i diku roda i mile domovine, upisao sam pri koncu ove zbirke, jera je davno rečeno: "Lijepo djelo - vječni spomen!"

Eto tako i na taj način dugotrajno i neumorno nastojeći i mal' ne svaki dan po nešto sakupljajući, sabrao sam ciglo četiri hiljade i osam stotina struka samoniklog a mirisnog cvijeća, tj. narodnih poslovice, mudrih izreka, rečenica, prispodobnica, narodnih popjevaka itd.)

Sve ovo naše milo blago uredio sam po alfabeti i što je bilo zbog kratkoće nerazumljivo, to sam - u koliko mogoh - sve razjasnio i zbog čega i odaklen je što poteklo spomenuo. De god se je nalazilo turskih riječi i čitavih fraza, također sam i to na naš jezik protumačio.

U ovom mojem sabranju mislim naći će se nekih poslovice ili izreka koje su i prvo štampane a nekoje da su dva i tri puta ovdje upisane, ali je na to nijesam ništa pazio, već kako sam koju čuo tako sam i upisao. Čini mi se da je veći jazuk (šteta) jednu ispustiti, nego i pet puta istu jednu upisati, jer su kazale stare babe: "Od viška glava ne boli" - ili "Što je deblja koka - masnija je čorba!"

Zato ako bi bilo odaklen kakva prigovora - ja od sad velim: Tko zna bolje - široko mu polje!

Riječi ili izreke, koje su samo radi kakve prispodobe ili protu-prispodobe upotrebljavaju, npr.: "Bijel kao labud", "Crn kao gavran" ili: "Brz kao spučen", "Pliva kao brus" itd. nazvao sam Prispodobnice te sam ih posebno po alfabeti u red stavio.

Neke narodne popijevke koje su zaista krasne i jezgrovite kao i poslovice, isto sam tako pobaška poredao. One se razlikuju od narodnih poslovice, samo što su kao i ostale narodne pjesme u deseterac složene npr.:

Dok smo braćo i radimo živo -
Kad umremo nek' se spominjemo!
ili

Sramota je hvalit' se junaku -
A još gore neimati s čime!

Neki Jusufbeg Čengić - nazad 20 godina sastavio je jednu pjesmu, koja je među narodom prozvana imenom Abdija, budući da je njezin sadržaj veoma kao začudan i poučan, zato sam i nju ubrojio i stavio među naše narodno blago.

Ovome slično nalazi se među narodom neka molbenica, takozvani Duvanjski arzuhal, te sam i nju - protumačivši mnoge turske riječi - ovdje uvrstio. Zatim sam uvrstio još jednu malu narodnu pjesmicu, kojoj je cijeli sadržaj:

Čiji prsten - onog i djevojka! >

Dalje, dodao sam nekoliko poslovice, koje su pri svršetku ove zbirke sakupljene.

Ovakvog i još mnogo ljepšeg raznovrsnog blaga nalazi se svuda među našim narodom, a osobito baš među nama muhamedovcima - kao što svjedoče mal ne sve narodne junačke pjesme i mnoge izreke i poslovice, koje su potekle samo od bosanskih muhamedovaca - u kojim se mnogo turskih riječi i čitavih fraza i danas nalazi.

Kada bi se odsela mnogi rodoljub potrudio da se pokupe samo po sredini Bosne i gornjim krajevima Hercegovine nalazeće se narodne pjesme, priče, zagonetke, izreke, poskočnice itd. - zaista bi bile pune ruke tog narodnog i još ne pokvarenog svakojakog blaga našim jezikoslovcima, te bi imali o čem rasprave voditi i temeljito istraživati starinu i korijen riječi našega jezika.

Doduše bilo bi i sramota i grehota kada bi se to odsela zapustilo i izgubilo, budući da nije dosela kroz vijekove propalo, već uvijek bolje i bolje napredovalo.

Zato se sretnim smatram, da mogu ovom prilikom pozvati i ponukati svoju braću muhamedovce po svoj Bosni i Hercegovini, da se odsela što bolje zauzmu i prihvate svoju dragocjenu starinu istraživat i sabirati, jer lijepo veli narodna poslovice: "Svak po dlaku - eto brada!" a kaže se i to: "Tko ne čini ništa - čini zlo!"

Veli jedna arapska poslovice: "Sejidun nasi hadimuhum" tj. "Najpošteniji su oni ljudi - koji svoj narod služe i srdačno ga ljube!" Dakle, tko svoj narod ljubi - onda ljubi i narodne umotvore, pak baš iste sabirajući, čini svome narodu veliku uslugu, a kroz to sebi pribavi - lijep glas.

Mi se možemo sa tijem našijem plemenitijem blagom pred cijelijem svijetom dičit i ponositi, - kako je naš dobri narod tako lijepo, zrelo, mudro i jezgrovito sam sebi pravac osnovao.

Kada bi svi onako radili i postupali kao što nas naše narodne poslovice uče i upućuju, bez dvojbe, bilo bi sve dobro i lijepo.

U ovoj zbirci nalazi se nekoliko povećih priča u rastumačenju nekih poslovice i fraza, za što i kada je koja rečena i odakle su potekle; otprilike kao: "Hajde, brate, pa ti delibaši kaži" ili: "Objahuje kao Kopčić Duvno" itd.

Ako Bog dâ zdravlja, trudiću se i odsela pri svakoj zgodi i prilici, da sakupim što veće te pučke mudrosti. Ja sam počeo ima dvije-tri godine istraživat i sabirati po svoj Bosni i Hercegovini, nalazeća se svakolika imena sela, mahala, brda, voda, planina, vrela, riba, ptica, - pojedina imena voća i raznovrsnog drveća; jer sve to smatram veoma skupocjeno i važno za naše jezikoslovce. Od toga već imadem jednu poveću zbirku, koju mislim također naskoro objelodaniti.

Kao što sam naglasio još u početku, buduć da sam počeo odavno uviđati uopće u poslovicama veliku mudrost, ima dvije-tri godine zauzeo sam se prevađati na naš jezik arapske, turske i persijske poslovice i mudre izreke; preveo sam ih do sada preko dvije hiljade, pa mislim još nekoliko ih prevesti, rastumačiti i posebno izdati.

Od ovijeh do sada prevedenih poslovice, odlučio sam tri-četiri stotine, te sam ih samo za pokus dodao ovome našem domaćem blagu. Za te poslovice mislim da je uopće

priznato, da su zaista krasne i značajne, jer kako su nekad Arabi bili prvi učenjaci i mudraci na cijelom svijetu, tako su im i izreke pravi izraz njihove mudrosti, što se zaista može svakome lijepo preporučiti, da i to istočno blago promotri, jer: "Nije čuvena - kao viđena."

Mislím da nije zgorega što sam dodao nešto tog istočnog blaga k našem, jer nije ružno kada se svakojakog cvijeća u domaćoj bašči nalazi.

Dakle, ne znam dalje što bi drugo ljepše rekao nego: Eto ti, naš mili narode, jedna lijepa hrpa tvog vlastitog i značajnog blaga, pa se mudro i vješto s njim služi kao što su nam se i naši pradjedovi uvijek služili i svoje misli tako krasno izražavali!

Probiraj, rode, što koji begeniše kao iz puna rešeta mehkih, zrelih i lijepih krušaka! Što se jednom ne dopadne, može se lahko dopasti drugome!

Ljubi rode svoje milo blago
I čuvaj ga kao čedo drago!

U Sarajevu, na Kurban-bajram 1304.

Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak,
član muhamedovskog školskog odbora
za okružje sarajevsko.

POZIV
JUSUF-BEGA FILIPOVIĆA NA NAUK

Sarajevo, 15. maja 1880.

1.

Braćo moja svi Bošnjaci
Osobito Mehmedovci
Čujte mene vi junaci
Nećete se pokajati.

2.

U nas mnoga djeca mlada
Za nauke svake sada
A nauka sv'jet'om vlada
Dajdermo ih izučiti.

3.

Vidite li, dobri ljudi,
Koliko se vlada trudi
Te iza sna naske budi
Na nauk nas uputiti.

4.

Našeg cara Veličanstvo
To je braćo staro carstvo
Vjekovito gospodarstvo
Kom podložno valja biti.

5.

Nerazumni neki zjaju
Da će ići u Aziju
A ne učiti gimnaziju
S tim će sebi nahuditi.

6.

Vjerujte mi nije muke
Dati djecu na nauke
S tim nam budu proste ruke
Dobro naše održati.

7.

Još je nama Svetac reko
Traž' te nauk nadaleko
Lud bi bio ko bi čeko
Zato valja pohićeti.

8.

Od bešike do motike
Traž' te nauk bez razlike
Svečeve su riječi vel'ke
Što se mora izvršiti.

9.

Nij' od znanja ništa bolje
Od neznanja sramotnije
S toga svašta znat' je bolje
Bez razlike neg' ne znati.

10.

Svi naučni napreduju
A neznani propadaju
Zato treba imat' volju
Sve što valja naučiti.

11.

Filipović beg to reče
Sa srca mu to poteče
Za nas nejma ništa preče
Neg' svu mladež izučiti.

1.

Adže Ramo, dobar ti si, hvala Bogu jer ne mogu.

"Adže dolazi od *amidže* t.r. znači stric; pripovijeda se kako je nekad u Nikšiću bio neki glasoviti junak i veliki hajduk imenom Ramo, pa kada je ovi Ramo veoma ostario i počeo već o štapu hoditi, pristala bi mala djeca za njim govoreći mu gore naznačenu izreku tj.: "Adže Ramo, dobar ti si", a on bi im odgovorio: "Hvala Bogu, kad ne mogu." Ovo se kaže onim ljudima, koji se kažu i grade da su dobri, pošto im ne ide od ruke da što učine, a inače kada su mogli činili su i da mogu i opet bi činili svakojakih zločina. Ali hvala Bogu kad ne mogu.)

2.

Ako i krivo vatra gori, pravo dim na badžu izlazi.

(*Badža* t.r. znači dimnjak. Ovo se kaže kada tko na tuđem jeziku što god pročita pak to svojim materinim jezikom protumači i razjasni, što znači i glasi baš onako kao što i jest, onda ako je ono prvo i pogrešno pročitao buduć da je pravilno protumačio kaže se: Ako i krivo vatra gori, pravo dim na badžu izlazi.)

3.

Ako je i kusa munara na njoj je Čišić mujezin.

(Čišići to je jedna porodica koja se broji među prve u Hercegovini. U Mostaru u njihovoj mahali ima jedna munara, koju je vjetar davno do polovine srušio, te je i dan danas kusasta pa se kaže u narodu: Ako je i kusasta munara na njoj je Čišić mujezin. Mujezin arap: r. ime onoga, koji objavljuje vrijeme kada treba ići Bogu se moliti u džamiju; s tim se hoće da kaže: ako je i rdava stolica - glasovit je onaj, koji na njoj sjedi.)

4.

Ako sam ti dao kravu, nijesam ti dao moga pašnjaka.

(Priča se kako je nekakav seljak prodao jednome građaninu kravu koja je davala svaki dan od 8-10 oka mlijeka. Nakon nekoliko vremena građanin vidi seljaka i reče mu: "Čuješ ti! Ona krava mi ne daje više od 2-3 oke mlijeka, a na to mu odgovori seljak: "Dragi aga, ako sam ti prodao moju kravu, nijesam ti prodao moga pašnjaka" - to znači da je u seljaka bio dobar pašnjak u kojem je dobro pasla pa je zaista mogla davati toliko mlijeka, a u gradu, naravno, nejma golemih pašnjaka kao po selima).

5.

At mi je daidža.

(At tur. r. znači: konj, ždrijebac; daidža, ujak. Pitali mazge (kature): "To ti je otac?" odgovori: "Konj mi je daidža." Ovako se kaže onome koji se s materinim sojem hvali i sebe kazuje, a krije očevu stranu. Istina ždrijebac je katuri ujak, tj. materin brat, ali joj je otac magarac, pak zato neće se da kaže po ocu, već po materi; prava je kukavica tko sebe tako prikazuje.)

6.

Babo klanja, majka se krsti, ja se kamenim.

(U Kulašinu na crnogorskoj granici od pamtivijeka postoji običaj da su muhamedovci uzimali i kršćanke za žene, a ne bi ih poturčili te bi one slobodno svoju vjeru izvršivale kao i oni svoju; zato se priča da je reklo kulašinsko dijete: "Majka mi se krsti, babo klanja, ne znam što ću, već se kamenim.")

7.

Badanj i kaca pametne riječi.

(Priča se kako je zet pošao u punice pa mu otac govorio: "Kada dođeš, moj sinko tamo, sve što bolje i krupnije riječi govori", a ovaj ti ne znao što drugo krupnije da rekne nego: badanj, kaca, humka, brdo itd. Kada dođe doma, kaže ocu: "Baš sam, babo, sve velike i pametne riječi govorio." Ovo se prisposoblja onome koji misli da puno zna, a on ništa ne zna.)

8.

Badava se ni Hristov grob ne čuva.

(Badava turska riječ dolazi od badihava znači besplatno, bez ikakove koristi, oli muhte, također je ar. riječ, koja se po arapskom pravopisu piše mufte.)

9.

Baš si hijanet (varalica).

(Kevro Salih-aga iz Sarajeva putovao prije nekih 30 godina u Uskju. Na tom putu sastane se s nekim Arapom, pa će s njime dalje i to sve mučeći, jer Kevro ne zna arapski, a otklen Arapin, da znade srpski. Kad bude jednom akšam, uzeše obojica avdest i stadoše klanjati a poslije klanjanja reći će Kevro Arapinu: "Kol'ko dana ja već s tobom putujem, a ti mi ne htjede srpski progovoriti, a kad se stadosmo Bogu moliti, ti govoriš baš ko i ja; baš si hijanet".)

*Bijelo Hlivno sokolovo gnijezdo,
U tebi se sokolovi legu,
Sokolovi bezi Atlagići.*

(Bezi Atlagići, to je bila jedna porodica od najstarijih i najglasovitijih bosanskih sojeva, u kojem plemenu sve do skora bilo je i nalazilo se toliko paša, beglerbega, alajbega itd. Od ovog plemena od paša bio je najpošljednji Mehmed-paša Atlagić, koji je poginuo godine 1807. u Srbiji, pod Loznicom, gdje ga je ubio top pod čadorom sjedeći. Toga paše unuk, imenom Ali-beg Atlagić, od sve porodice pošljednji je i jedini potomak, te je i on 1861. god. u Hlivnu na svom imanju umro. Iza njega nije ostalo muške djece nego samo jedna kći koja se je udala za Abdurahman-bega Firdusa u istom mjestu. Moja je majka njegova rođena sestra, te je isti meni daidža (ujak). Ta glasovita i stara porodica tako je izumrla, kao što ćemo svi pomrijeti.)

“Vjekovite i bez svrhe
nije pod suncem krepke stvari;
a u visokijeh gora vrhe
najprije ognjeni trijes udari.”

Osman.

11.

*Bijelo mlivo, ženska svjetloća,
Suha drva, ženska hitroća.*

(Kada je bijelo mlivo, bude od njega bijel hljeb, pita i sve drugo što se od njega načini i umjesi, a što god je bjelje, to je ženama svjetliji obraz, jer svaka domaćica valja da pazi na to da joj je mlivo bijelo a ne crno; kada su suha drva, brzo se ručak skuha i zgotovi i počaste se na vrijeme gostovi, pak se to onda ženskoj hitroći pripisuje.)

12.

Brz je kao Spahića šarov.

(Ova poslovice postala je u novije doba. Braća Mustafa i Meho Spahić u Kovanji kod Rogatice imađahu šarova. Jednom pođe šarov sa Mustafom u Sarajevo. Onđe boraviše do 4 sata poslije podne. U taj čas navale na šarova ispred kasapnice mahalski psi, a šarov podbrusi pete pa bjež kući. Došao je u Kovanj u akšam (6 sahata), daklem trebao je 2 sahata za put iz Sarajeva u Rogaticu, a ima dva dana hoda, 79 kilometara.)

13.

Bujrum Musa kupusa! Mogu amidža i mesa.

(*Bujrum* turska riječ znači izvolite. *Musa* tursko ime, valjda je rekao nekakav stric svome sinovcu: "Izvolite jesti kupusa", a on mu odgovori: "Mogu, striče, i mesa!" Ovo se rekne, kada je štogod dvoje pred čovjekom, pa kada ga nudi ko sa gorim, a bolje sebi ostavlja.)

14.

Fali žito u hambaru, fali ženu u mezaru.

(*Mezar* t.r. znači grob. S ovom poslovicom među našim narodom hoće se da kaže to: Žito dok se god ne saspe u hambar ne može se sigurno faliti, jer prvo nego se požanje, može se slučajno nješto dogoditi, pa da sve propadne i da ne bude od njega nikakve koristi. Tako isto i žena koliko će god biti kroz svoj cijeli život dobra i valjana, opet se može po nesreći pri najposljednjem času nešto slučiti, što bi joj moglo uništiti čast i da ne bude dostojna nikakove fale, dakle kada pošteno legne u grob a žito se saspe u hambar, tek onda je istom mirna krajina.)

15.

Hajde pa delibaši kaži.

(*Delibaša* turska riječ znači zapovjednik delija, a delije su neka vrsta oružnika, koji su prvo bivali kod turskih guvernera, paša i vezira, otprilike kao što je danas straža sigurnosti. Priča se kako je nekad u Sarajevu otišla jedna stara žena k delibaši i potužila mu se na svoga sina imenom Mehmeda, da je neće da pazi i sluša, već da je veoma muči i bije. Na to odmah zapovjedi gospodin delibaša, da se čim prije dovede Mehmed. Delije odu u grad i kroz kratko vrijeme uhvate i dovedu jadnoga Mehmeda. Delibaša čim ga spazi veoma ga izgrdi i u mjesto kazne natovari mu mater na leđa, te mu zaprijeti, da je imade sobom kući odnijeti i lijepo je osela paziti. Tako Mehmed noseći mater ulicom kući, slučajno susretne brata koji ga upita: "Brate Mehmede, koga to nosiš?" On mu odgovori: "Evo nosim našu mater." - "Bolan, da li si poludio, zar ne znaš da je naša mati već davno umrla?" Na to rekne Mehmed: "Jest, ali hajde ti pa delibaši kaži, ja nijesam imao vremena da mu kažem, jer sila nejma razloga.")

16.

Hoće i pečenih divljaka.

(Pripovijeda se kako je bio u nekakva bega hrt koji nije htio ništa drugo jesti no pečena mesa i bubrega; taj beg ostavi svoga psa kod ne-

kakve babe da ga ona hrani dok on dođe iz Stambola, a kada se beg povratio reče mu baka, sada hoće tvoj pas i pečenih divljaka, jer je baka siromašna bila, te ga nije imala s čime dovoljno hraniti, pa mu je za nevolju bilo pečene divljake jesti.)

17.

Idem u kuma samljeću bez ujma; eto kuma, uzeću mu dva ujma.

(Priča se među narodom, kako je nekakav seljak kumio se s jednim mlinarom u selu, pa do nekoliko dana pođe seljak svojem kumu u mlin da samlije jedan tovar žita u sebi misleći: "Idem u kuma, samljeću bez ujma", ali kada ga je kum opazio isto i on tako mišljaše: "Eto kuma uzeću mu dva ujma, neće mi ništa zamjeriti, jer smo sada kumovi." - Iz ove izreke razumije se kako neki ljudi samo po svojem aršinu mjere i sude. Ovome slično vidi poslovicu: Jednu misli krčmarica a drugu pijanica.)

18.

I jarac ima bradu.

(Pripovijeda se kako je nekada jedan star čovjek svjetovao jednog mladića da zapusti bradu, što svaki muhamedovac po svečevoj naredbi mora učiniti. Mladić reče starcu, što će mi brada kada u svakog jarca imade brada. Na to mu starac odgovori: "Istina je, sinko, ali ni u kakva psa nejma brade.")

19.

*I jedan grijeh mnogo je,
A hiljadu sevapa malo je!*

(*Sevap* t.r. znači dobar posao, lijepo djelo, zadužbine itd. sa ovim se hoće da kaže: "Što je dobro i lijepo nije odviše, a šta je zlo, ako je i malo, mnogo je i premnogo.")

20.

Interes dušu gubi.

(Pod interesom razumije se, na kamatu novce davati, a to je gotovo kod svijeh zakona grehota lihvar biti, pa tako je i kod nas Muhamedanaca; još suviše kod nas je velika grehota i dati novce na kamatu, i uzeti od drugoga; zato je rečeno: Interes dušu gubi. A moglo bi se i drugačije tumačiti tj. gdje se na interes daje, malo koji se na dušu obzire.)

21.

Izjela konja trava.

(Ovo se kaže kada se imade nešto platiti skuplje, nego je sami predmet vrijedan. Priča se kako je neki građanin dao svoga konja jednom seljaku, da mu ga neko vrijeme prehrani, pa kada mu je seljak kazao koliko je potrošio na konja tj. koliko imade za hranu platiti, dva put je skuplje bilo nego li je sami konj vrijedio.)

22.

Izgorele konjičke svijeće, hasabeći sarajevsko blago.

(Konjic ime jedne varošice, koja se nalazi na bosansko—hercegovačkoj granici u Neretvi. Pripovjeda se kako su Konjičani cijelu jednu zimu sjedili i računali, koliko je koji bogat i zgodan u Sarajevu, pa zato da su im uzalud izgorjele svijeće.)

23.

Izjeo vuk magarca.

(Kada se što dogodi pa nejma fajde pošlje žaliti, jer jednoč što je bilo - bilo.)

Izjeo na klasu.

(Ovo se kaže kada tko što potroši prvo nego mu je u ruku došlo.)

24.

*Jedno Duvno što si dočekalo,
Da u tebi Kokan zapovjeda,
Iza sile Jusuf Begovića.*

(Duvno je jedan kotar u trav. okružju, u njemu je nekad zapovjedaao glasoviti Jusuf Begović, a iza njega došao je neki Kokan, koji je bio velika kukavica, te je ušljed toga u narodu ova popijevka pronikla.)

25.

*Jadna Fočo što si dočekala,
Kos kadija, paša Kukavica.*

(Foča, ime jednoga kotara, na istočnoj strani blizu crnogorske granice u Bosni; priča se da je u tom mjestu nekad zapovjedaao neki paša koji se zvao Kukavica, a u isto doba bio je kadija komu je ime bilo Kos, pa je ta rečenica odatlen potekla, jer nije bilo narodu po volji stanje s tim pašom i kadijom.)

26.

Ja košeno, a ona striženo.

(Priča se, kako je išo čovjek i žena kraj nekoje rijeke, preko jedne njive po strništu, reče čovjek, ova njiva nije davno košena, odgovori žena, nije košena već strižena, na što se razljuti čovjek te ju baci u vodu, žena se u vodi topeći pruži ruku iz vode i počne su dva prsta strići kao makazama, u znak da je strižena, a ne košena. Ala je bila veliki ugursuz.)

27.

Jedne gaće u trojice braće.

(Priča se kako su u Bosanskoj Krajini bila tri brata koji su imali samo jedne gaće, pa bi ih poredu oblačili. Kada se za nekoga hoće da kaže da je veoma potreban i siromah reče se: "Jedne gaće u trojice braće!")

Kaca kacu prodaje, sestra sestru udaje.

(Kad je kaca tvrdo i dobro namještena, naravno je da se hvali i drugima pripovjeda, pa za to otide mnogi te od istog majstora kupi tako isto i sestra kada je udata dobra i valjana mnogi traži i drugu, da je čas prije za se uzme i vjenča.)

Kao da se ni na Bajram najeo nije.

(Ovo se kaže onome, koji je kod jela nepristojan, pa grabi da mu što veći komad zapadne i mnogo jede.)

Ko dobije na Kolijanu, dobio je i na ahćamu.

(Ova je rečenica potekla od vremena Ali-paše Rizvanbegovića, kada se je god. 1821. sa svojim bratom Hadžibegom tako zvanim Hadžunom borio i tukao, koji da bude zapovjednik Stocu. Najveći sukob imadoše blizu Kleka u stolačkom kotaru, kod sela koje se zove Kolijan. Ušljed toga priča se da su neki pitali Hadžibega: Što li će reći u Carigradu vrhovni sud (ahćamiadije), za tu njihovu kavgu, a on da im je odgovorio: "Vjera i Bog, tko dobije na Kolijanu, dobio je i u Stambulu".)

Kome Bosna, tome dosta.

(Ova rečenica može se na dvojaki način tumačiti, tj. tko Bosnom vlada, dosta mu je, ili tko s njome ratuje, dosta mu je, jedno i drugo blizu je istine.)

Komu je kadija davudžija, nek mu je Bog jardundžija.

(Kadija t.r. sudac, jardundžija takođe t.r. zaštitnik. Ovim se hoće da kaže, kome sudac hoće da sudi krivo, jedini ga Bog može spasiti.)

Komu je krasna, nije mu do sna.

(Ovo se primjećuje mladiću zaljubljeniku, jer je naravno da ne može asno zaspati misleći na svoju dragu.)

Kosti moje, meso tvoje.

(Ovako su imali običaj reći roditelji hodži ili učitelju kada bi dali svoje dijete u mejtef ili školu da tamo uči. Ovo znači, da ovlašćuje roditelj hodžu, neka bije i tuče dijete kako ga je volja, tj. djetinje meso poklanja učitelju a kosti ostavlja za sebe. Hvala Bogu ovaj običaj već se je počeo iskorijenjivati po svoj Bosni i Hercegovini.)

Kuda hodža bije, džehenemska vatra ne pali.

(Hodža, džehenem, t.r. prva znači učitelj, druga pakao. Ovo se je govorilo i kazivalo među muhamedovskim elementom u Bosni, kada bi dao otac dijete u mejtef (školu). Po starom običaju hodža češće puta bi mučio jedno dijete, pak za utjehu govorili bi roditelji djetetu: "Kuda hodža bije, džehenem ne pali." Ali je već taj običaj i kod nas počeo iščezavati.)

Kud svi Turci tud i mali Haso.

(Pripovijeda se, kada su još Turci u Srbiji zapovijedali, da je bio u jednom selu jednoga bega kao zastupnik tj. subaša imenom mali Haso koji je umro, nu pošto u selu ne bijaše ni jednog muhamedovca, nijesu znali seljaci kako da ga zakopaju. U tome jedan između njih progovori i reče: mislim da će najbolje biti, da iskopamo raku pa da spustimo Hasu u nju, a kad ga zagrtati počnemo ja ću glasno govoriti: Kud svi Turci tud i mali Haso, a vi ćete svi ostali dodavati, amin. Taj prijedlog bio je primljen, te od tog doba postoji ova poslovice.)

Lasno je pisat, al je mučno lizat.

(Lasno je reći, obvezati se, al' je mučno izvršiti ono što se reče, jer ako se ne izvrši mučno je pogaziti svoju riječ; zato treba prvo dobro razmisliti, pa potpisat' i obvezat' se.)

Lasno se je oženiti, al' se je teško razženiti.

(Valjda kod drugih vjera, a hvala Bogu kod nas Muhamedovaca nije tako, jer kako se je lasno oženit isto tako lasno se je i razženit. Ta što bi čovjek bio kriv, da tegli muku do svoga groba.)

Laže, da je djed.

(Ovu sam rečenicu najprvo čuo prošle zime od poznatog Aziz-bega Paloša u Sarajevu. Pričao mi je, kako ga je neki bio nešto potvorio. Pa on da mu je na sva usta rekao, tamo njemu u brk: "Lažeš da si djed!" Ja sam odmah upitao Aziz-bega, ko je i kada je bio taj djed? On mi odgovorio: "Djed neće slagati, a ja ne znam, ni ko je, ni kada je bio." Zato sam dugo mislio i predomišljao, tko li bi bio taj djed, pa da je naš narod u njega toliko golemo povjerenje imao. Dok mi na jedanput na um pade, da je bio u Bosni, u bogomila ili paterena djed, njihove crkve poglavica i njihov najviši zakonoša, otprilike kao što je kod katolika biskup, oli sada kod nas muhamedovaca Reis-el-ulema. Dakle, odmah sam zaključio da je ta rečenica ostala još od našijeh nekadašnjih pradjedova, takozvanih bogomila.

Bogomili veoma su malo govorili, strašno su se čuvali od laži, tj. ne samo laž, već su svako tajanje istine smatrali za veliki i smrtni grijeh. Zato, naravno je da nijesu ni prosti bogomili neistinu govorili. A kamo li bi njihov zakonoša, djed lagao. Baš je imalo i smisla što je uopće bilo poznato i tako razglašeno da neće djed slagati.

Ja sam još jednu rečenicu čuo koja se proteže od bogomilskog vremena tj. kada tko hoće da kaže za kakove da malo govore, reče se: Šute kao bogomili. Tu sam rečenicu upisao još pod naslovom "Š" te sam ju malo i razjasnio.

Po Bosni, a osobito po Hercegovini i sada se nalazi mnogo starinskog groblja, mašeta, stećaka, gomila itd. za koje se priča da je sve ostatak istih bogomila. Dalje imade jedna velika planina koja se zove "Djed", zato neki pričaju, da su na tu planinu bogomili sa svojim djedom na Ilijin dan (oli po turski rečeno Aludun) izlazili, te da su tude teferič (zabavu) provodili te i sada u svoj Bosni i Hercegovini i muhamedovci i kršćani na taj isti dan slave i provode teferič po šumama i zelenilu. Vidi poslovicu pod slovom "D": "Do podne Ilija, od podne Alija."

Priča se da su početkom petnaestog stoljeća bogomili toliko jako bili zavladaali i uzeli mah, da su u Bosni mal sva vlastela, banovi, knezovi i ostali plemići bili pristupili bogomilskoj crkvi i njihov zakon svi primili te je bila njihova crkva prozvana narodnom bosanskom crkvom.

Što se među narodom priča a što i sama istorija dokazuje baš je sasama vjerojatno, da su se bogomili svi listom isturčili pri padu Bosne kada je sultan Mehmed Bosnu osvojio, jer kako se razumije njihov zakon blizu je bio turskome, pa zato lasno je vjerovati da su svi drage

volje Muhamedovu vjeru primili i s time se dugotrajnog progonstva oslobodili. Bosansko mal cijelo plemstvo, i pošto pada Bosne zvalo se je isto kao i prvo nego je tursku vjeru primilo na primjer: Kulenovići, Ljubovići, Kositerovići, Sokolovići, Zdralovići i Atlagići itd. Ovi i svi drugi i dan danas se zovu, sa svojim starim porijeklom kao što i prvo, a kaže i stari Milovan Kačić u svom "Ugodnom razgovoru", za bosansko-hercegovačke plemiče slijedeće:

"Sve su ovo starinom Bošnjaci,
Oli Bošnjaci, oli Hercegovci,
Koji no se tada isturčiše,
Kada Turci Bosnu osvojiše,
I ostali bez broja junaci,
Vitezovi starinom Bošnjaci,
Koji vlaške odsjecahu glave,
Već nego je u Primorju trave."

"Ugodni razgovor."

Veli g. Klaić u "Povijesti Bosne", da su bogomili vjerovali samo u jednog Boga i da su vjerovali da Isus nije Bog, već najviši božji anđel, a tako isto da je i sveti duh. Bogomili zabacivali su krštenje, osobito djece, zabacivali su potvrdu ili krizmu, poricali su pretvorbu hljeba i vina u tijelo i krv Isusovu, odmetali su posljednje pomazanje, uopće, zabacivali su crkvene redove; a ipak imali su neku uredbu svojih crkava, kojima je bio na čelu njihov djed. Njemu su bili podloženi učitelji i gosti, koji su bili pravi našljednici njihova djeda.

Bogomili hulili su krst, nazivajući ga vješalima; jer kako se može kršćanin drvetu klanjati, na kojemu su Židovi razapeli Krista, ako bi tko careva sina ubio kakvijem drvetom, da li to drvo caru milo bilo? Zar da se štuje Kristov ubojica?

Patereni zabacivali su svake kipove i rugali se kršćanima što im se klanjaju u svojim crkvama, nijesu imali nikakovijeh slika ni prilika, ni zlatnih haljina, već bile su njihove bogomolje obične kuće, bez zvonika i bez ikakova obreda. Nijesu imali u godini nikakovih praznika, već su i na sami Uskrs radili i ručna svakovrstna djela pravili. Svako umorstvo čovjeka, bilo za kaznu bilo u ratu, držali su za teški smrtni grijeh, tako isto smatrali su i svako tajanje istine. Zato prvo bi jedan savršeni bogomil umro, nego bi slagao ili se krivo zakleo.

Patareni veoma su se skromno i čedno ponašali, nijesu nikako trgovali, zato samo da se uklone laži i prijevare, živjeli su od svoje radnje kao rukotvorci, za blagom nijesu bili pohlepni, već su bili veoma podatni i štedljivi, također bili su sasna čisti nevini i umjereni u jelu i pilu,

nijesu išli u krčme, niti na kakove zabave, lijepo su se ponašali, uvijek su radili, učili i poučavali, ali su zato malo molili, veoma su se čuvali pristog govora i laskavnosti. Na pitanja rijetko bi kada odgovarali, samo bi rekli: "Da, da!" ili: "Ne, ne!"

Obični bogomili, tj. vjernici, mogli su imati žene i obitelj, oni već su uzimali žene pod uslovom da im budu vjerne i da ih mogu otpustiti po volji. Nadalje su obični vjernici mogli posjedovati i teći blago, smijeli su voditi ratove i svačim se hraniti, nu za to je morao svaki vjernik radi teških grijeha svaki mjesec jedan put javnu ispovijed učiniti.

Bogomilske sve zakonoše veoma su vješto znali svakoga u svoju vjeru zvati i ponuditi. Oni bi svoju vjeru sa rimskom ili sa grčkom prisposobljali ovako: učitelji rimske crkve jesu ohola ponašanja, ljube visoki stepen i žele da ih ljudi zovu rabbi, mi pak patareni ne tražimo toga. Oni su bogati i škrti, njima je rečeno: "Jao vama bogatašima, jer ovdje imate utjehu"; mi naprotiv zadovoljniji smo što imamo hranu i haljinu kojom se možemo pokriti. Vi jedete badava, ništa ne radite, mi patareni radimo, poslušemo, trudimo se, besposleno ne sjedimo, od nas svaki znađe Sveto pismo na izust u narodnome jeziku. Oni samo govore, a ne čine, mi pak sve što učimo i radimo. Oni tovare na sjedimo, od rnika najteže kazne, a sami ih ni prstom ne krenu; mi pak na pokogrješniku: "Sada idi, ne griješi više", te mu polahko otpuštamo sve grijehe i dušu mu po smrti otpremamo u nebo, dočim oni mal ne sve duše šalju u pakao.

Pošto bi pataren ovako razložio, onda bi rekao: "Pravo promislite koja je vjera savršenija, ili naša ili rimske crkve?" Zaista, patareni bili su veliki majstori svoje nauke, zato su našla njihova načela silan odziv kod svega naroda, te su i sami boljari, vojvode i knezovi pristupili njihovoj crkvi i vjeri. Pojav patarenstva jako se je dopao cijelog jugoslavenskog svijeta, jer je najviše prijao čudi, uredbama i životu njihovom.

Knjige i spisi bogomila bili su od dvije ruke, tj. svete knjige i kojekakve priče. Od svetih knjiga bilo je u njih najviše rašireno Sveto pismo, i to u narodnome jeziku, da ga je mogao svaki bogomil čitati i tumačiti. Njihova književnost mnogo je poznavala i narodne bajke, kao o hudima stvarima i vješticama. Te njihove bajke, priče, pripovijesti, sve su sastavljene za lakšu pouku naroda i tako se dojmile uopće narodu da su postale u Bosni pravim narodnim blagom, od kojih se i danas po gdjekoja nalazi među našim narodom, otprilike kao što Vukovoj zbirci: "Ognjena Marija u paklu", "Griješna udovica", i "Tre sv. Petra", to je sve bogomilskog porijekla. Isto tako su i mnoge povijetke o "mudrom Solomunu" iz bogomilskog izvora. Pričaju

kako se još toga bogomilskog ili narodnog blaga mnogo nalazi po Bosni, a osobito u konjičkom kotaru u prijedjelu Rami i Jablanici.

Sjedište njihova djeda bilo je na više mjesta u Bosni i Hercegovini. Od najpoznatijih njihovih djedova doznaje se da je bio Miroslav, Radomjer i Miloje. Bili su bogomili toliko moćni da ih je sam kralj Stjepan Toma morao pripoznati i njihovoj zaštiti predati vlastelu od porodice Dragišića itd.

"Tako pobro stare knjige kažu,
Nekad bilo, sad se spominjalo."

40.

Leti kao Tatar niz Busovaču.

(Busovača zove se selo blizu Travnika. Bosanske paše i veziri imadahu u Travniku svoju stolicu, pa buduć nije bilo pošte, to su sva iz Stambula dolazeća pisma, zapovjedi i fermani Tatari nosili, kad bi takav Tatar listonoša bio na domaku Busovače, onda bi još većma letio, samo da prije stigne u Travnik, pa je ušljed toga i ova rečenica postala.)

41.

Majka ga u studene oči ljubila!

(Ovo je kao neka kletva, jer u mrtvacu su studene oči, to znači živ ne bio, pa ga majka u studene oči ljubila.)

42.

Mejhandžiju bajramski top razveseli.

(*Mejhandžija* t.r. birtaš ili krčmar, Bajram turska svetkovina, koja dođe svršetkom *ramazana*; ramazan je u godini jedan mjesec, uz koji muhamedovci po danu poste, a jedu samo na večer, oni pak muhamedovci koji inače piju žestoka pića dok ne prođe ramazan uskrate sebi to uživanje. Čim osvane Bajram obično topovi navjeste početak te svetkovine, kojom zgodom napune se krčme onih muhamedovaca koji vino i rakiju piju, ušljed čega dotični krčmar prodaje svoje vino i rakiju, te ima razloga da se veseli bajramskom topu.)

43.

Mnogi bi se poturčio kad bi znao da će postati Omer-paša.

(Ova rečenica poslije poznatog Omer-paše; potekla je među narodom, jer je Omer pašu tako sreća poslužila, da je poturčivši se, od prostog hrvatskog graničara, postao serdarekrem, što je kao maršal.)

Mnogo je mačku goveda glava.

(Ovo se kaže kada bi tko htio da se popne do visoke časti koja mu se pristojala ne bi.)

Mnogo stvari ide na mala vrata.

(Ovo znači da su u kući mnogo koješta potroši i iznese, bez da domaćin o tome što znade, tj. ode kroz mala vrata.)

Moj sinko, baš ti nikad čovjek biti nećeš.

(Priča se, kako je nekada bio neki stari spahija u okolini višegradskog kotara, koji je imao vrlo nemirna, vatrena i udarljiva sinčića, te bi mu češće puta običavao reći: "Baš ti, sinko, nigda čovjek biti nećeš!" Taj mladić kada je stupio u šesnaestu-sedamnaestu godinu, odluči se od svoga oca, ode u Stambol unide u školu, gdje po turskom običaju kroz malo vremena puno i svašta naučio. Dalje posluži mu sreća, stupi u carsku gardu, te kao izučen, oštrom i vrstan mladić, malo po malo napredujući, kroz nekoliko godina postane velikim vezirom. Odmah sutradan opremi u Bosnu tatara i dovede u Stambol svoga oca, izvede ga preda se pa ga upita: "Sjećaš li se ti babo, kada bi meni više puta rekao da ja nigda čovjek biti neću! A evo ja postadoh velikim vezirom." Na to mu odgovori otac: "Moj sine, ja ti nijesam nikad rekao da ti nećeš biti veliki vezir, već sam ti kazao da nećeš biti nikada čovjek, kao što i nijesi, jer da si ti čovjek, ne bi svoga oca pod starost tatarom iz Bosne u Carigrad doveo. Kada to čuje vezir poljubi oca u ruku i reče mu: "Imaš, babo, pravo, ja odsele drukčije ću postupati i ti ćeš kod mene ostati dok bude života.")

Nana, krepa i pomajka, sve tri su kao i majka.

(Krepa reče se u Sarajevu onoj ženi koja malo dijete dadiškuje. Mislim, to dolazi od krijepiti, pokrijepiti itd. Nana očina mater, a pomajka reče se onoj ženi koja doji dijete, dojilja.)

Naš Huso, mi ga rodili, mi ga odgojili a mi ga i ubili.

Priča se, da se je dogodilo u Krajini kod Bišća u jednom selu, tj. da poginuo jedan muhamedovac, kojemu je bilo ime Huso. Bihački

paša izašalje svoga mubašira izaslanika da ispita događaj i uhvati ubojicu. Čim je onamo prispio, sakupi oko sebe seljake pa ih ispituvaše što je po srijedi, zašto i ko je Husu ubio. Na to mu seljani jednoglasno odgovore: Ko ima pravo to pitati i istraživati? Naš Huso, mi ga rodili, mi ga othranili a mi ga i ubili. Time bude istraga dovršena.)

49.

Ne debeli, jer ćeš tanko proći.

(Ne budi ohol, ne napinji se, ne zadiri nogom u rivinu, jer ćeš strmoglaviti.)

50.

Ne gradi od sebe plašilo.

(Pripovjeda se, kako se sinčić htio svoga oca prestrašiti u mraku, otac ga udari po glavi čomagom. Sin zaplače, te će svome babi: "Ja sam oče, zašto me udari tako žestoko?" A otac mu odvrati gornjom izrekom.)

51.

Ne grize žaba zecu uši, već onaj što se nad njime vije.

(Pripovjeda se, kako je zec ležao negdje u trnju, a iznad njega se jedan veliki orao vijao, u isto doba dođe žaba i počne zecu uši grizti, hvaleći se, kako je ona velika junačina. No zec joj odgovori: Hvali Bogu i moli u zdravlje onoga, koji se eno nad nama vija; da nije njega, ne bi ti meni sad mojih ušiju grizla.)

52.

Ne hvali Radaka nit kudi Pejaka, oba psa jednaka.

(Radak i Pejak bijahu dva brata, obojica veliki hajduci i razbojnici u Hercegovini, premda su bili opaki, to bi se ipak dogodilo, da bi kogod il jednog il drugog pohvalio, a za to je onda u narodu ova rečenica postala.)

53.

Nejma plemena bez slavna imena.

(Ovo se tako razumije kada u jednoj porodici postane jedan član glasovit i dostojanstven, pa proslavi svoje ime, koja slava u čast prelazi i na ostale obiteljske članove.)

54

Nejma smrti bez sudenog dana, niti pravde bez strašnog suda.

(Iz ove se izreke vidi kako naš narod temeljito vjeruje, da dok ne dođe sudeni čas neće se umrijeti, a isto tako bez strašnog suda da nejma pravde.)

55.

*Nejma tuđe nikakva šićara,
Dok ne dođe Karo iz Mostara.*

(Šićar t.j. znači: plijen, Karo vlastito ime. Priča se kako je bio u Mostaru neki Karo Karabegović, veoma opak i goropadan, a ujedno priča se da je bio i junak, pa valjda je za to rečeno: "Nejma plijena, dok ne dođe Karo iz Mostara. Dalje vidi narodnu popjevku:

O Mostaru u zlu ti si stanju!
Na Dadiću i Alibaliću,
I na Kari Karabegoviću.)

56.

Nek je vitica od slame, al vjera do jame.

(Kao što je kod mnogih naroda tako je i kod nas običaj kad momak hoće da uzme djevojku, daje joj prsten ili kakvu viticu kao amanet u znak vjernosti da je neće prevariti. Taj amanet može biti od male vrijetike tvrda i temeljita, pa makar prsten bio i od slame.)

57.

Neko mre od objesti, a neko od nevolje.

(Kao nedavno što su umrla dva glasovita grofa, penjući se uz alpin-
ce vrhunce. Zaista nije im bilo za muku već od objesti.)

58.

Ne može ništa ostati u njemu, kao u rešetku voda.

(O znači: ništa tajno ne drži, ništa mu se ne smije povjeriti, jer će
ugome kazati i razglasiti.)

59.

*Ne lijevaj vodu na vodu,
Ne meći nogu na nogu,
Ne loži vatru na vatru,
Ne udri konja povodcom,
Ne čini sebi sihira!*

(*Sihir* t.r. znači: vračanje ili mađžunisanje. Kao na take stvari među našim narodom još se mnogo gleda, pazi i ufa (uzda), ali malo po malo to će sve brzo iščeznuti.)

60.

Ne treba smokve soliti.

(Ova se izreka čuje ponajviše u Mostaru, kada npr. ko jednu stvar više puta ponavlja. U hrvatskom Primorju reknu kad ko dosadi šalom ili drugim čim: "Idi ti smokve soliti.")

61.

Ne udaje se Fata, neg' Kobilja glava.

(Priča se, da je u Sarajevu bila jedna veoma ružna djevojka, imenom Fata, no jer je imala u selu zvanom "Kobilja glava" svojih čifluka pa je bila i osim toga imućna novcem, to se je udala za jednoga prvaka; kad se je glas raznio da će se ona na skoro udati, rekoše njezine komšije gornju rečenicu.)

62.

Ništa nije gore no kad se djevojci godine broje.

(Kada se djevojka na vrijeme ne uda, već kod kuće sjedi, pa joj se godine broje, to se među našim narodom nikom ne dopada, već se za sramotu drži.)

63.

Niti ću hamala, nit' ću bazerđana, već ću babina akrana.

(*Hamal* znači fakir, *bazarđan* trgovac, *akran* prilika, drug. Ova se izreka ponajviše čuje od djevojaka u Sarajevu i znači, da ne traži bogatoga a da neće ni siromaha, već priliku svoga oca.)

Nitko ne zna što li nosi dan, što li noć.

(Ova rečenica slaže se s onom arapskom koja glasi ovako: "La jalemul gaibe illa Allah!" T). Nitko ne zna buduće osim Boga.)

Ni u moru mjere, ni u mužu vjere.

(Ova se poslovice na više načina od naroda čuje, tj.: Ni u tikvi suda ni u šokcu druga - ni u vlahu, ni u turčinu i ni u Ciganinu da vjere nejma, čuje se svakojako među narodom gdje se govori.)

Nudenu gostu brojeni zalogaji.

(Iz ove se poslovice lijepo razumi da ne valja gosta pri jelu i pilu za sofrom mnogo nuditi da jede i pije, kao što je kod mnogijeh taj nesnošljivi običaj. Baš bi valjalo to uopće zabaciti.)

Objahuje kao Kopčić Duvno.

(Pripovjeda se među narodom u Bosni i Hercegovini, a isto i po turskoj historiji doznaje se, da je neki glasoviti junak Alaj-beg Kopčić rodom iz Rame uhvatio u bici jednog poljskog princa u 15. vijeku kada je sultan Sulejman s Poljacima ratovao. Beg Kopčić kada je doveo pred sultana toga princa, kojeg mu je pošlo za rukom živa uhvatiti, reče mu sultan: "Išti što hoćeš da ti darujem", ovi mu odgovori: "Čestiti sultane! Neću drugo ništa, nego da ćeš mi u duvanjskoj okolini u mom rođenom mjestu onoliko zemlje, koliko mognem za jedan dan na svome konju Mlikoti objahati". To mu je sultan rado i dozvolio. Kada se je vojska kući povratila, na određeni jedan dan uzjaši rano beg Kopčić na svoga konja Mlikotu te počne objahivati neka brda, planine i polja, baš onuda kuda je on hćeo, a za njim su trčali od vladine strane određeni povjerenici koji su granice postavili kuda je god on na svome Mlikoti protrčao. Zaista i dan danas gledajuć na to ogromno zemljište i na postavljene međe i granice ne bi nikad rekao da je moguće da jedan čovjek za jedan dan može to sve objašiti. Taj cijeli teritorium raznovrsne zemlje nalazi se u posjedu potomaka toga junačine bega Kopčića, koji i sad stanuju u prozorskom kotaru u selu Rami, imade ih i sad do 30 kuća koji se nalaze u dosta dobrom stanju. Taj glasoviti beg Kopčić, kada je umro, sahranjen je u svom rodnom mjestu u selu Rami okraj istoimenite vode Rame, gdje su mu potomci namjestili po

turskom običaju jedan kameniti veliki spomenik monument koji se turski zove "Turbe", malo niže ovoga spomenika pokopan je i njegov konj Mlikota, nad kojim je također jedan četverouglasti kamen kao spomen postavljen. Bezi Kopčiči spadaju među prve bosanske plemiće, njihov porodični grb imade naran u onoj poznatoj knjizi koju je pop Rupčić u 15. vijeku pisao i koja se i dan-danas u kreševskom samostanu kod franjevaca nalazi. Dakle, gore spomenuta rečenica zato je odatle i potekla, te se i dan danas među narodom upotrebljava.)

68.

*O Mostaru na zlu ti si halu,
Na Dadiću i Ali Baliću,
I na Kari Karabegoviću.*

(Hal t.r. znači stanje. Balić i Karabegović, to su imena nekih porodica koje i dan danas stanuju u Mostaru; biva da su ove porodice nekad zapovjedale u Mostaru pa se kaže da je bio tada Mostar u zlu stanju.)

69.

Otišo je kao Said u Kladanj.

(Said je tursko osobno ime. Priča se kako je nekad u Sarajevu rekao neki aga svojemu slugi imenom Saidu da mu valja sutra u Kladanj poći, zašto - nije mu kazao, već je hotio naknadno priopćiti mu cijel njegovog putovanja, nu Said čim je zora svanula uputi se u Kladanj. Kad je tamo došao, nađe ortaka svoga age, te mu javi svoj dolazak, na što ga ovaj upita pošto je došao, pa kad mu Said odgovori nije znao, natovari mu aga veliku cjepanicu luča pa ga spremi natrag u Sarajevo.)

70.

Pasju krivicu ovce plaćaju.

(Ako pas svoje stado valjano ne čuva, već opruži repinu pak pod kakvim drvetom u hladu spava, mnogo se je puta desilo da je vuk iz šume iznenada koju ovcu drnuo.)

71.

Pitali deve: "Je li vam težak tovar?" odgovore:" Nije, ali nam je teško što nam je magarac kalauz.

(Deva t. r. znači kamila, kalauz znači vođa, u Arabiji je običaj kada putuje karavan, tj. turma mnoštvo natovarenih deva da ide pred njima

jedan magarac kao voda, zato su rekli deve da im je teško i žao. Zaista, imadu na što žaliti, jer je to jedna muka koja se trpiti ne može.)

72.

Plače kao blagajski orao.

(Blaga) je u Hercegovini jedna stara tvrđavica u kojoj je za vremena Herceg Stjepana blagajna smještena bila. Ruševine Blagaja nalaze se na jednom vrhuncu pokraj rijeke Bune a u neposrednoj blizini uzdižu se velike klisurine u kojima se orlovi legu.)

73.

Po čirpiji kao Bubića saramsak.

(Bubić prezime jednog muhamedovca koji stanuje u Mostaru. Pripovijeda se da je on sadio saramsak (bijeli luk) po koncu, pa zato se rekne, kada je što pravilno poredano i u red stavljeno: Po čirpiji kao Bubićev luk.)

74.

Podranio ko Bijela misi.

(Bila u Skoplju neka žena po imenu Bijela, pa kada bi god došla k misi uvijek bi zakasnila, tako postade ova poslovica za one koji zakasne na kakav poso. A čuje se i ova: Stico se ko Bijela misi.)

75.

Poletio kao baba na kahar.

(Kahar arr.:žalost, ogorčenje, nužda. Ova se poslovica čuje po najvećma u gornjoj Hercegovini, ondje i dan danas, kada tko umre, idu babe na žalost pa običavaju jadikovati i plakati.)

76.

Poletio ko Samsarija za devama.

(Prvi put dovedoše deve u Sarajevo za Kara Mahmud—pašina ta; kada deve stigoše u Sarajevo na Varoš, da odatle krenu u Trakoju (tadanje sjedište vilajetske vlade) naniđe čizmedžija Samsarija Ja koji bijaše upravo u kasapnici kupio nekoliko oka mesa, te ga na prstu nosi kući. Zagleda se u deve, do tad neviđen hajvan; zapoza pa haje za devama meso noseći. Dode tako do Blažuja, gdje ga upozore, da je davno ostavio Sarajevo. Od tada vele kad ko za-ko Samsarija za devama. Taj Samsarija umro je prije 14 god.)

77.

Prionulo za nj kao za Nikšića poluga.

(Pripovjeda se, da je neki Nikšić ukrao polugu; gospodar spazivši tu krađu potrčao za njim, uzme polugu pa ga upita: "Zašto si ti meni hotio polugu ukrasti?" A Nikšić mu odgovori: "Ta nijesam je ja ukrao, već je ona sama uz mene prionula." Buduć pak da je nemoguće da poluga za čovjeka sama po sebi prione, zato se ova poslovice prisposobija nekakovom događaju.)

78.

*Prodaje se doro od mejdana,
Kupuje ga Omer Čelebija,
Za njeg daje hiljadu dukata,
A u džepu pare ni dinara.*

(Ovo se prisposoblja onome koji hoće mnogo nešto da kupuje, a u džepu ni krajcara svoga nejmade.)

79.

Sama ljubav brzo iščezne.

(Ovo se kaže pri kakovoj ženidbi, gdje se ne pazi na kakvi imetak ili novac, već samo se traži ljubav i ljepota. Zaista, ova je poslovice očito vjerojatna, jer kad nije što da se potroši, brzo prva želja isplavi, ovome slično vidi gdje pita mladoženja svoju zaručnicu prvi dan: "Jesi li mi lijepa?", drugi dan: "Jesi li dobra i mirna?", a treći dan: "Što si mi donijela?".)

80.

Sam je junak rešeto dukata, s rodnom junak rešeto krušaka.

(Ova se poslovice najviše čuje u Sarajevu, gdje gospoje žele imati muža koji nejma mnogo porodice.)

81.

Sanski-Most nije nikom dost.

(Sanski-most, ime jednoga kotara, u Turskoj Krajini, dost, turska riječ znači prijatelj, valjda su Sanskog-mosta stanovnici, nekada bili opaki, pa može biti da je za to ovo rečeno.)

82.

*Seđam kralja vijeće vjećovalo,
kad u jutro na božiju bilo.*

(T) ovom se izrekom hoće da kaže, Bog što hoće ono biva, ovome
slučno vidi: Čovjek snuje a Bog odlučuje.)

83.

Silom kao u jamu.

(Ovo se kaže kada tko mnogo jede, a amo kaže da nije slatkohran,
već da jede kao na silu.)

84.

Sita gosta teško je častiti.

(Kada je čovjek sit, mučno mu je pribaviti jelo koje bi on begenisao,
ovome je protivna poslovice: "Gladan kruha ne dopiče" ili "Žedan ko-
nj mutne vode ne razabire".)

85.

Slatke smokve, a dragi dinari.

(Ovo se reče kada tko hoće nešto da kupi, a opet žali trošiti novaca,
pak onda ne zna što da učini: drago kupiti a žao potrošiti.)

86.

Stari grivo, ne kuni se krivo.

(Grivo, pasje ime, kaže se nekome na porugu, dakle vidi se i po
ovome ko se krivo kune, da ga narod smatra, kao psa.)

87.

*Staru čovjeku dvije stvari veoma hude: mlada žena i
vješta kuharica.*

(Kuharica, što je valjanija i vještija, to bolje svako jelo skuha i
pripravi, a što je god ljepše i ugodnije jelo, to se veće i češće puta jede.
U stara čovjeka naravno nije stomak kao u mlada, pa valjda zato hudi
dobra kuharica staru čovjeku, jer odveć jede a prokuhati ne more. A
što se tiče mlade žene, to se samo po sebi razumije.)

Prevod s turskoga.

Su obje ruke čupa luk kao hadžija.

(Pripovjeda se kako je neki seljak zatekao u svojoj bašti jednoga čovjeka, koji mu je luk čupao; opazivši ga dovikne mu: "Hadžija, ne moj mi luk čupati!" Hadžija se okrene, pogleda seljaka, pa mu reče: "Oklen ti znaš da sam ja hadžija?" Na što mu seljak odgovori: "Eto vidim da objeručke čupaš luk, a to je hadžijski običaj." Ova je rečenica potekla otuda: Poznato je, da svaki hadžija ili hodočasnik, dok ode na Meku i dok se natrag povrati, potroši mnogo novaca. Nakon svoga povratka nastoji, da potrošeni novac nadoknadi, pa se zbog toga hadžijama pripisuje neka neopravdana štednja i lakomost.)

Sve lijen kasa, a tvrd troši.

(Tj. lijenu čovjeku mučno se je nakaniti otići na vrijeme gdje treba, pak poslije zakasni i mora u mjesto hoditi kasati, a tako i tvrd, žao mu je kupiti na vrijeme šta mu treba, pa kada poskupi onda mora za skupe novce kupovati i odveć trošiti.)

S velikim čovjekom nije lahko trešnje jesti.

(Ova je poslovice postala od tog vremena; kažu da je nekada jedan Bošnjak u Travniku s bosanskim vezirima zajedno ručao; kad je bilo te su jeli trešnje, ovaj Bošnjak iz trešanja mnoge koštice nagomila pred sobom, na što se je veziru zgadilo, te mu zapovjedi da mora sve koštice progutati, što je dakako i učinio, jer inače otišla bi glava. Po turskom običaju kada se jedu trešnje ne bacaju se koštice na sofru već se skrovi-to ostavljaju u ruku, i ostave se na mjesto za to određeno.)

Što bešika zaljulja, to motika zakopa.

(*Bešika* t. r. koljevka. S ovim hoće da se kaže, što je od majke rođeno, to je isto i motika zakopala, niko se ne pridružio već isto ono pa bio zao, bio dobar.)

Što je masnije to je časnije.

(Ja se sa ovim ne slažem, kod nekih jela jest, ali kod svakoga, ne! Jer vidi poslovice: Zaludu začina kada nije načina.)

Što ko čini, sve sebi.
(Priča se kako je bila neka stara žena u Foči, koja je mnogo govorila pri svakom slučaju "Što ko čini, sve sebi!" Zato je bila i prozvana imenom: "Sveseba". U istom mjestu bio je jedan beg koji je imao ženu i dva sina. Ova stara Sveseba, mal da ne bi svaki dan došla do te begovice da joj što udijeli, neprestano govoreći rečenu izreku; zato bila je veoma dodijala begovici. Begovica je jedan dan sama u sebi smisli i odredi: "Vala ću se ja jedanput kurtarisati te Svesebe i kazati ću joj da to nije istina što uvijek govori." Begovica uzme sičana, pomiješa u mlivo i skuha jednu malu pogaču. Obično sutradan dođe Sveseba te joj da begovica tu pogaču. Sveseba reče: "Što ko čini, sve sebi", i ode kući koju je imala na kraj grada. Sutradan begovi sinovi, vrativši se pokasno iz lova, kad su bili pokraj Svesebine kuće, reče jedan: "Daj, da se svratimo malo kod naše Svesebe, neće li imati malo hljeba da nam dade i vode da se napijemo. Tako svrate se obojica. Čim ih ugleda stara Sveseba odma zaviče: "Hodite, moji bezi dragi, jeste li se umorili i sustali? Sjete da malo otpočinete." Sveseba dade im po jedan komadić od one iste pogače koju je prvo na dan njihova mater njojzi dala. Bezi sjedu malo, pojedu hljeba napiju se vode i pođu kući. Kada su bili taman na domak kuće, obojicu zaboli srce, počnu plakati, previjati se, te kroz nekoliko minuta oba na sred puta umru. Zato čuje otac i dotrči odmah, pošlje dođe i kadija te vide, gdje su djeca naglo umrla, kao da su otrovana. Pitaju sluge, koji je šnjima bio u lovu, gdje su bili i jesu li što jeli? Sluga kaže, kako su se svraćali kod Svesebe, i da su ondje jeli hljeba. Na to pozovu Svesebu upitaju je, i ona sve kaže kako je bilo, da im je dala od iste pogače koju je njojzi prvo na dan njihova mater dala. Onda beg ženu ždapi za vrat: "Kazuj ženo, šta je o stvari?" Žena mu kaže sve kako je i što je hotjela učiniti. Eto tako, pošto je izgubila dva sina onda prizna za živu istinu: "Što ko čini, da je baš sve sebi.")

94.

Što sad proklinju, poslje će blagoslavljat'.

(Priča se kako je nekakav paša nagonio Bošnjake da prave i krče put, a ovi ga proklinjali. On im reče: "Što sad govorite, to nek bude vama, a poslje što budete govorili, neka bude meni." Jer je naravno da kada bude put dovršen da će blagosiljati.)

Što si se zabacio k'o garov.

(Garov se zagledao u tice želeći da koju ugrabi. Tako bježeći a sve u tice gledajući pade u vir. - Ovo se veli čovjeku koji se bez nužde zagleda pa onda sve zaboravi oko sebe.)

Šute kao bogomili.

(Ova poslovice ponajviše čuje se oko Konjica na Neretvi i Jablanici. Može biti da se proteže još od onog vremena, kada je naš narod većinom bio poprimio bogomilsku vjeroispovjed. Kaže dr. Klaić u bosanskoj povjesti, da su bogomili sasna malo govorili i da su toliko bili zavladaali, da je mal ne sve bosansko-hercegovačko plemstvo bili primilo njihovu bogomilsku vjeru. Oko Rame i Neretve ima i dan danas muhamedovskih seljaka, koji su sačuvali neke molitve iz bogomilskih vremena pa ih u obiteljskim krugovima na izust mole.)

Šuti djevom, šuti nevom, ja kada ću govoriti?

(Obično reče se u Bosni djevojci: "Ti šuti, jer ne valja djevojka da govori", a također se reče i nevjesti koja se jako dovede, pak valjda se je nekojoj nevjesti dosadilo dugotrajno šutjeti, te može biti da je za to rekla: "Šuti djevom, šuti nevom, ja kada ću govoriti?")

*Švabe naše nijesu loše,
neka nam ih, nek' su došle.*

(Ova je rečenica potekla 1878-79. godine od jednog muhamedovca iz Sarajeva, koji je tada otišao bio u Carigrad i Malu Aziju, da pronade gdje bi bilo najbolje mjesto za nastaniti se, budući da je bio u nakani iseliti se iz Bosne. Pošto je uvidio tamošnje nepovoljno i nesnosno stanje i osvjedočio se o njemu - pisao je u Sarajevo na jednog svog prijatelja jedno pismo u kojem je između ostalog i gornju rečenicu napisao, tj. s ovim je kazao, kako je u Maloj Aziji i u njezinim okolicama nepovoljno i mučno stanje i kakovih se neprilika često događa. U nas je u Bosni sasna lijepo i dobro, zato je izrično i otvoreno u svome otpisu kazao: Švabe naše nijesu loše,

Neka nam ih - nek su došle.)

Tankom dlakom svezan za šerijat.

(Šerijat ar. r.: pravda, pravi put koga je Bog u Kur'anu označio. Zato kaže svaki pobožni muhamedovac da je tankom dlakom za šerijat svezan, tj. time hoće da kaže, kako je podložan zakonu i koliko mu je stalo da se ne odvoji od šerijatskog suda.)

100.

*Teško onom do smrti, ko se u zlo uprti,
Nejma puste ni smrti, da ga iz zla isperti.*

(Ovo se kaže onomu koji se slučajno namjери i vjenča zlu ženu pak ne zna što od nje da učini. Mislim da se ova rečenica ne tiče muhamedovaca, jer je njima dopušteno pri takovom slučaju što prije riješiti se zla, a ne tegliti muku za svoga života.)

101.

Tešk' onome ko se iz plijena vraća.

(Plijen zove se u Hercegovini ovce, koze, goveda i to kad se od neprijatelja otme, oli neprijatelj zaplijeni. U Hercegovini duž crnogorske granice bio je običaj, kada bi se čije blago zaplijenilo i oćeralo, potrćale bi sve komšije i pritekli u pomoć, te ako bi taj plijen od neprijatelja oteli i nazad ga povratili, onda bi po običaju i narodnom pravu nešto sebi uzeli, a ostalo bi vlasniku povratili. Zato je rečeno: "Tešk' onome, kome se iz plijena vraća.")

102.

Teško onom koga prstom kazuju.

(Jer većinom se događa, ili da je odveć glasovit ili najveći propalica, pa zato ih narod jedan drugom prstom pokazuje. Dakle, budi jedno ili drugo, nije lahko, već baš teško onom koga prstom pokazuju.)

103.

Tko je dužan i na Bajram je tužan.

(Bajram ime muslomanske najviše svetkovine, koja dođe u godini samo dva puta i od kojih se jedna zove Kurban-Bajram, a druga ramazanski Bajram, dakle ko je dužan i kada mu Bajram dođe on je tužan i neveseo.)

104.

Tko na crnu kapu laje, brzo se kaje.

(Ta kapa oli će biti švapska ili popovska, ja nisam mogao točno doznati, ali ma koja bila, ni na jednu nije lijepo mrziti i vikati, već svakom lijepo, pak će i tebi svak.)

105.

Tko nejma mjere, nejma ni vjere.

(Tko nejma kantara niti vage more prevariti, pa se takomu ne vjeruje.)

106.

Tko ne plati na ovom svijetu, platiće na onome.

(Iz ove poslovice vidi se kako naš narod lijepo vjeruje da je tuđe nevraćeno grijeh neoprošten, što mora svaka vjeroispovjed ovako vjerovati, koja iole shvaća što je pravda i oni svijet.)

107.

Tko ne zna na orahu, ne zna ni na tovaru.

(Ovo se kaže kada tko nije na malome daru zahvalan, naravno je da ne bi bio ni na velikome.)

108.

Tko oblazi brzo kući dolazi.

(Tko mudro, pametno, umjereno ide i postupa, taj naravno iziđe na kraj, a tko plaho, naglo i nepromišljeno hrli i nasrće, odnio ga je vrag.)

109.

Tko pravo govori, nek' sna ne tvrdi.

(Biva da će ga prognati, proćerati, zato neka sna ne tvrdi, već nek se vazda na oprezu drži, zašto tko istinu kaže više puta bude prognat.)

110.

Tko rani, ne mrkne.

(Tj. tko prije zore na put polazi, prije noći na konak dolazi, pak neće zakasnuti, već prije mraka svojoj kući doći.)

111.

To dvije kuće gradi.

(Ovo se reče onomu, koji neće u slogi bratinski da žive, već ide protiv, pak naravno je da se s njime ne može zajedno živjeti, već treba se razdijeliti i od jedne kuće dvije graditi.)

112.

To je na vrbi svirala.

(Znači, to je ništa, ili jedna prazna a u drugoj također ništa; ovome slično vidi rečenicu: To je na Veleži magla.)

113.

(U Livnu Cacan, u Duvnu Mecan, u Vinici Kurt - nejma se kud.

(Ova je poslovice potekla od vremena Ali-paše Stočevića, kada je gospodovao u Hercegovini kao mali car. U Livnu bio je zapovjednikom neki aga Cacan, u Duvnu Ali efendija Mecan, a u Vinici Ahmed aga Kurt, od kojih se posljedni i danas u životu nalazi. Ti ljudi kupili su harač i pobirali dumruk (carinu), pak su valjda njihovu službu strogo obnašali, te je u narodu ova poslovice postala.)

114.

U nasiba peča na očima.

(Nasib t. r. znači, što je komu od Boga suđeno, to će mu i biti. Peča također t. r. reče se onome što nose muhamedovske gospoje na očima kada izlaze izvan kuće. Ova peča opletena je od tanke konjske strune te se kroz nju prilično prozire, a onoga oči i lice koji ju nosi, viditi se ne može. Ova je rečenica potekla samo iz muhamedovskih krugova, pa je s toga mi najviše upotrebljavamo. Iz ove se rečenice razumije da mora svaki mladić uzeti za suprugu onu djevojku koju mu je sudbina božja odredila, pa bila lijepa ili ružna. Kako kaže ova poslovice, razumije se da je u njega, tj. u svakoga mladića peča na očima ili takozvana koprena, kroz koju ne može jer mu je suđena. Zaista klasično rečeno, jer i meni se čini da nije ovoga u mladoženja, ta kuda bi one djevojke koje nisu lijepe i imućne, a ipak ih se većina uda i malo koja da ostane. Zato se mora priznati, da u ovoj rečenici ima nješta posrijedi.)

115.

U petak: "Jesi li mi lijepa", u subotu: "Jesi li valjana", a u nedelju: "Imaš li mi mala?"

(Muhamedovci se obično uoči petka žene. Kad osvane petak mladoženja drugo ništa ne pita niti želi, već samo da mu je djevojka lijepa, u subotu je pita je li valjana, a kad u nedelju bogme pita koliko si mi donijela mala, tj. novaca. Ovakav ti se običaj i kod nas počeo temeljiti otkako je u Bosni počela civilizacija.)

116.

U svoju glavu koka kukuriče.

(Dogada se gdjekad pa kokoš zakukuriče kao pjetao, to kukurikavanje tumači naš narod kao slutnju da će se dogoditi kakova nesreća, tj. da će neko u obitelji umrijeti, te s toga takvu kokoš odmah zakolju.)

117.

Volim u kolibi pjevati, neg u čošku plakati.

(Čošak t. r. soba, koja se nalazi nešto isturena od kuće, obično ukusno i fino uređena otprilike kao salon.)

118.

Vrijednu ne steci, zločestu ne ostavi.

(Ovoj porodici slična je ona: Ni zlu steci, ni dobru ostavi, tj. zao će sve rasteći i potrošiti, a ako je dobar i valjan opet mu ne treba ništa ostaviti, jer će on i sam znati steći i namaknuti.)

119.

Zar će i vlah s nama ručati?

(Priča se, kako je reko Ciganin svome agi, kada su bili u lovu, agi došao ručak od kuće, tada reče Ciganin: "Pogledaj aga, kako i vlah pere ruke, hoće i on da s nama ruča?" Odgovori aga: "Nećeš, vala, ni ti, ni on!")

120.

Za malo su ženske suze.

(Ova se poslovice može protumačiti na više načina: 1. Za malu stvar žensko plače. 2. Kratko vrijeme plače za mužem. 3. Plač ženski

nije važan, neznatan je, od male je cijene. Vidi poslovicu: Dokle lonac izvan vatre vrije, dotle žena muža žali.)

121.

Za svakim se vjetrom okreće.

(Ovo se kaže onoj osobi koja nije stalna, već danas ovako, a sutra onako. Ovome slično vidi: On je velika prelivoda.)

122.

*Za života govori se svašta,
šuplja daska pokaže istinu.*

(Tj. dok je čovjek živ, govori se o njemu i njegovu imetku puno i svašta, a pošto umre te ga pokopaju i poklope daskom, svakome bude onda poznato što je i kako je bio i koliko je imanja iza sebe ostavio.)

Zemlja mu kosti izmetala!

(Ovo je kao neka mala kletva, kada tko koga proklinje tako mu reče. Obratno onoj rečenici: Lahka mu zemlja gdje leži!)

Zla se žena kazati ne može.

(O zloj ženi mnogo se nešto među narodom priča. Između ostalih čuo sam od jednoga kako je u nekog seljaka bila zla žena, što bi joj god rekao da učini, to bi ona sve obratno i naopako uradila. Jednoć pođe seljak u polje na njivu da obrađuje svoje žito, te reče ženi: "Nemoj mi danas donositi ručka." Kada je bilo podne, al' eto ti žene i nosi mužu ručak. Ali bila je tuđe na njivi jedna bezdana jama, koju je malo prvo njezin muž ćilimom pokrio. Pošto seljak primi od žene ručak, reče joj: "Nemoj ti, ženo, na onaj ćilim nipošto sjesti, jer ćeš zlo proći." Na to žena odmah zaskoči se te sjedne na ćilim i upane bez traga u jamu. Dođe večer, otide seljak kući, susretne ga njegovo dvoje malehne djece i pitaju ga s plačem. "Babo, kamo naša majka?" Na to se seljaku ražali, te on sutradan ode da iz jame vadi ženu. Spusti uže u jamu i potegne gore, kad vidi jedan starac uhitio se za uže i moli seljaka da ga izvadi a da će mu dati jedan savjet, koji će mu nebrojeno blago vrijediti. Na to seljak izvadi starca i upita ga šta je i ko je. Reče starac: "Ja sam (tamo on) vrag, bili smo u ovoj jami sedmerica, stanujemo ima sto godina, pak jučer dođe kod nas jedna zla žena, te oni svi pobjegoše, a ja ne mogoh, jer sam u jednu nogu sakat, te s toga sam evo od sinoć sav posijedio. Dalje reče vrag seljaku: "Evo ti ova šipčica, a ja idem pak ću unići u carevu kćer, car će tražiti svuda tko bi mu spasio dijete. U to vrijeme ti se prokaži da je možeš spasiti, i čim njojzi dođeš, udari je tom šipčicom, ja ću odmah iz nje izići, za to će ti car dati nebrojeno blago, ali više ne smiješ to činiti." Tako reče vrag i ode.

Ne prođe mnogo vremena, na jedanput čuje se da je vrag unišo u carevu kćerku, te car daje neizmjereno blago onome, ko bi je spasio. Seljak proglasi da on to može učiniti, ode tamo, kurtariše carevu kćer i da mu car neizmjereno blago.

Do nekoliko vremena čuje se da je isto vrag unišo i u kraljevu kćer. Kralj poruči caru da mu pošalje onog seljaka, da mu spasi kćer, oli da će mu navjestiti rat. Car za izbjeći od rata, odmah naredi i pošalje seljaka kralju. Kada dođe seljak tamo, moli se bogu i udari onom šipčicom, ali vrag iz nje neće da izide. Tako čini za nekoliko dana, ali sve bude uzalud. Nakon jedne sedmice reče seljak kralju da svaki dan

pale s grada po dva topa što je i učinjeno. Kada je bilo deseti dan, reče seljak, te opali se ujedno preko pedeset topova. Na to stane pitati vrag iz kraljeve kćerke seljaka: "Zašto je pucalo od toliko dana samo po dva topa, a danas preko pedeset? Odgovori seljak vragu: "Zato, jer danas dolazi ona zla žena. Čim to čuje vrag u carevoj kćeri odmah reče seljaku: "Dakle ja bježim u Indiju, a ti bježi kuda znaš, da ti Bog bude na pomoći." S tim bude spašena i kraljeva kćer.)

125.

Zlim zlo, bez zla još gore.

(Iz ove se rečenice to razumije npr. kada tko ima zla sina ili brata, pak mu je s njim zlo, naravno je da mu je još gore bez njega, Vidi: Teško meni s njim, a još gore bez njega.)

126.

Zlo je zvijere meded.

(Priča se, kako je nekakva seljaka meded teško ozlijedio, satro i prignječio, da je seljak više od godinu dana morao bolovati. Pošto je već ozdravio, ustane hoda ali ostane gluh. Pa ko bi ga god zašto upito ili bi mu rekao dobro jutro ili dobra večer na svašto bi seljak odgovorio: "Hoće medo, hoće, jer je ono zlo zvijere.")

127.

Zna Bog pošto je aba.

(Aba t. r. znači sukno koje se većinom u Bugarskoj, a gdjekad u Sarajevu tka. Po zakonu moraju muslomani svake godine od gotova novca pa i od drugog nekog pokretnog imanja odbrojiti četrdeseti dio i podijeliti fukari. Taj dio zove se turski: zećat. Pripovjedaju kako je u Sarajevu neki aga trgovac davao jednome siromahu nekoliko aršina abe ili sukna kao zećat, ali s tim uslovom, da mu siromah primi svaki aršin umjesto jednu stotinu groša i da aga tako sebi uračuna. Siromah mu na to odgovori: "Ja ću primiti baš kako ti hoćeš, ali zna Bog pošto je aba.")

128.

Zna vrag i mazga.

(Priča se da je ova rečenica potekla za to, tj. kažu da je jedan Dalmatinac dojahao na svojoj mazgi negdje u Hercegovini na granici na pazar, pa jašući po pazaru nekakav od šale podaspe šaku konjskih muha pod mazgu, a mazga savivši glavu među noge počne se

njeprcati i nogama bacati, te pobjegne putem od kuda je došla. Dalmatinac nije je mogao nikako zaustaviti već zgrabio se za samar rukama a mazga je putom trčala kako je mogla. Putnici koji su ga sreli i upitali: "Kuda tako naglo trčiš?" On im je odgovorio: "Zna vrug i mazga." Zato se i danas u Hercegovini po nekim predjelima ova izreka reče pri kakvu slučaju koji je iz kakove šale potekao.)

129.

Znao bi vruga na ledu potkovati.

(Ovo se reče kada se za koga kaže da je oštrom, umjetan, valjan, okretan, da mu svašta od ruke ide, zlo i dobro.)

130.

Zuđurt hajire gradi, a neoženjen ženu bije.

(Zuđurt t. r. kaže se onome, koji nejma nikakova imetka ili novaca. Hajir također t. r. zadužbina tj. koji čovjek novaca nejma misli i sanja, da imam novaca namjestio bih i postavio bih velike zadužbine, a dok se ne oženi misli da bi ženu za malu pogrešku bio i tukao pak slučajno kad postane bogat o zadužbinama neće ni da misli, a tako isto kada se oženi, mnogog žena tuče a ne on ženu.)

*Žao poći, a žao ne poći.
Ako podem, nagledat' se jada,
A ne podem, ja ne vidjeh dragu.*

(Ovo je rekao neki mladić kada su ga zvali na svadbu da dođe, a njegova je bila jauklija, tj. ljubeznica koja se je udavala, zato mu je bilo mučno poći a mučno ne poći.)

132.

Žedna bi ga preko vode preveo.

(Ovo se kaže za onoga koji je šaljiv i dosjetljiv, da bi i žedna preko vode preveo.)

133.

Žestoko piće svome sudu naudi.

Ovo je prevod turske poslovice. Sirće kvasina, kada je žestoko sirće rasprsne sud u kojem stoji te se prolije. Zato je rečeno: Žestoko sirće svome sudu naudi. Ovo se kaže čovjeku koji je odveć srdit tako da svojom ljutinom sam sebi veliku štetu učini.)

134.

Živi od svojih deset nokata.

(Jedan zanatlija koji sobom posluje, radi i tim se hrani.)

135.

Živi o tuđim žuljevima.

(Tj. ništa sobom ne radi, već drugi posluju, rade i trude se a on sam trudom uživa.)

136.

Nikad, a mrtav nikad.

(Tj. ništa se ne događa u životu, nadat' se je od njega nešto, a kada se nešto učini, već je svršena stvar.)

RAZNE POSLOVICE

1. Ako hoćeš da si dobar, ne čini drugom što tebi nije drago.
2. Ako je i crna krava, bijelo mlijeko daje.
3. Ako je kasno, barem je časno.
4. Ako je pas izjeo pitu, ostala je tepsija.
5. Ako je kamen loncu, jao loncu, ako lonac kamenu i tako jao loncu.
6. Ako neće zlo od tebe, bježi ti od zla.
7. Ako ne čuvaš ono što imaš, nećeš imati ono što nemaš.
8. Ako ne možemo kako hoćemo, a mi ćemo kako možemo.
9. Ako ne pokuči, ne dokuči.
10. Ako ne uhvati za glavu, za rep nećeš pogotovo.
11. Ako ti je dušmanin kolik mrav, čuvaj ga se kao lava.
12. Beg ja, beg ti, tko će na vodu?
13. Bez mahane tko traži prijatelja, ostat će uvijek bez njega.
14. Blago onom tko zna da ne zna a hoće da zna.
15. Bogu sila nije mila.
16. Boj se onoga koji se Boga ne boji.
17. Bolja je i najgora majka, nego najbolja maćeha.
18. Bolja je i prazna kuća, nego vrag u njoj.
19. Bolje je biti i mali gospodar, nego veliki sluga.
20. Bolje je biti jedan dan pijevac, nego godinu dana kokoš.
21. Bolje je da te dušmanin gazi mrtva, nego živa.
22. Bolje je gladan ležati, nego sit dužan biti.
23. Bolje je oca ženit, neg mater udavat.
24. Bolje je samovati, neg s rđavim drugovati.
25. Bolje je sretna dvoriti, nego nesretna roditi.

26. Bolje su pare bez kese, nego kesa bez para.
27. Bolji je pametan dušmanin, nego lud prijatelj.
28. Bolji je u komšiluku prijatelj, nego u svijetu brat.
29. Da budala zna da je budala, dvije bi pameti imao.
30. Da ga u more baciš, iznio bi šaku pijeska.
31. Da je raži koliko je laži, ne bi svijet gladovao.
32. Da je samo masla i brašna, a pozajmili bismo tepsiju, pa bismo pitu skuhali.
33. Dan po dan, dok i smrt za vrat.
34. Da ne reve, ne bi se znalo da je kenjac.
35. Dođu li vile očima, ili vile pucat ili oči skakat.
36. Dok je meda, biće muha.
37. Dok kuja ne počne vrtit repom, za njom psi ne pristaju.
38. Dok se čuvaš i Bog će te čuvati.
39. Dok ti je snaga u ruci, dušmaninu glavu stuci.
40. Dva pehlivana na jednom užetu igrat ne mogu.
41. Dva psa jednu kost bez svađe glodat ne mogu.
42. Dvije lubenice pod jednim pazuhom nosit se ne mogu.
43. Gdje rđa zamrkne tu i osvane.
44. Gdje je ljubav, tamo je i Bog.
45. Gdje laž ruča, ondje ne večera.
46. Gdje se konji igraju, tamo magarcu mjesta nije.
47. Gdje ko nikne, tu se i obikne.
48. Gora je bruka, nego muka.
49. Gost i riba treći dan smrde.
50. Gubava ovca cijelo stado truje.
51. Ha vuk odnio, ha Alija očerao, u toru ga nejma.
52. I baba bi kupila svašta, da imade za šta.
53. I ćorava kokoš zrno nađe.
54. Ide, da mu noge puta vide.

55. I đavo zna što je pravo, samo da hoće.
56. I najoštriji nož ne siječe pamuk.
57. I pravo drvo se iskrivi kad na krivu leži.
58. I tvrdo drvo crv istoči.
59. I u malom čovjeku nađe se veliko srce.
60. Iza velike grmljavine, mala kiša pada.
61. Jaoh nogam pod mahnitom glavom.
62. Ja se utopio u moru, ja u potoku, jednako je.
63. Jedan sluga ne može dvoriti dva gospodara.
64. Kad se braća podijele, komšije postanu.
65. Kad se Ciganin dočepa carstva, svog ćaću najprije vješa.
66. Kašalj, šuga i ljubav, sakriti se ne mogu.
67. Kaži mi s kim si, da znam tko si.
68. Koji hrt dva zeca tjera, ni jednoga ne uhvati.
69. Lanjskoj kiši kabanica ne treba.
70. Lijepše je da reknu kamo ga, nego šta ćemo od njega.
71. Lisica je najmudrija zvjerka, al je njenih koža najviše na prodaju.
72. Malo je prave mjere i tvrde vjere.
73. Mahnit pomahnitati ne može.
74. Materina vjera, najslada vjera.
75. Mokroj zemlji malo kiše treba.
76. Na čijim se kolima voziš, onoga i pjesmu pjevaš.
77. Na kojem drvetu voća nejma, niko se na njeg kamenom ne baca.
78. Na malog magarca svako jaše.
79. Najmučnije je samoga sebe upoznati.
80. Najviša je planina kućni prag.
81. Ne bacaj soli u more.
82. Ne može se svijetu natkati mahrama.

83. Ne straši vuka ovčjom mješinom.
84. Ni u gori zla ne govori.
85. Nije brodar vjetru gospodar.
86. Nije čovjek pipun, pa da se primiriše u nj.
87. Od dobre volje, ništa nije bolje.
88. Od nezrela voća trnu zubi.
89. Od prazne puške dvojica se boje.
90. O lanjskom snijegu ne treba govoriti.
91. Pametan misli što govori, a lud govori ono što misli.
92. Pokislu ogrtač ne treba.
93. Prije gaza ne treba se izuvati.
94. Reci jednu ali vrijednu.
95. Sit pas i na zvijezde laje.
96. Sita mačka miše lovi, a gladna po kući krade.
97. Sramota je falit se junaku, a još gora ne imati s čime.
98. Star se vlah poturčit ne može.
99. Sunce se dlanom začepiti ne može.

100. Svak dobar i pošten, a moje kabanice nejma.
101. Svijetao obraz malo vode treba.
102. Što jedan ludi pokvari, stotinu mudrih ne može popraviti.
103. Što od vrane otpane, teško soko postane.
104. Teško kapi na ćelavoj glavi i nogama pod mahnitom glavom!
105. Teško kenjcu preko kog se konji biju!
106. Teško marvi kad čobana nejma!
107. Teško onom koji neprijatelja nejma!
108. Teško onom tko ne zna da ne zna, već misli da zna!
109. Tko istinu gudi, guda lom ga po prstima biju.
110. Tko je mlad lagao, ne vjeruj mu ni kad ostari.
111. Tko misli s vucima živjeti, neka vije kao i oni.
112. Tko mnogo govori, malo misli.
113. Tko mnogo obećaje, malo daje.
114. Tko ne ljubi svoga brata, ljubiće tuđega.
115. U čovjeka junaka, žalosna je majka.
116. U pčele je sladak med, ama joj je žestok jed.
117. U starom selu novi adet mučno je postaviti.
118. Uzjahao sa sedla na samar.
119. Vazda od loze grozd, a od duba babura.
120. Velika glava, velika i glavobolja.
121. Vidi mu obuću, pa ga pusti u kuću.
122. Vrijeme kule niz kotare gradi, vrijeme gradi, vrijeme razgrađuje.
123. Vrba groždem ne rađa.
124. Za kog žena nije, onog žena bije.
125. Zaludu je kula i pendžeri, kada nije ništa u tendž
126. Zaludu mi je car rođak, kad sam ja prosjak.

127. Zaludu je u šupalj mijeh puhati.
128. Zaklela se zemlja raju da se svake tajne znaju.
129. Zlo sjeme, zao plod, zlo ime, tužan rod.
130. Žensko dok se ne uda ne zna u kojoj vjeri živi.

NEKOLIKO RIJEČI O NARODNIM PJESNAMA

Kao što sam još u početku ove zbirke kazao, mislim da su mal ne sve bosansko-hercegovačke junačke pjesne samo od muhamedanskog elementa potekle, što i njihov cijeli sadržaj to lijepo i jasno svjedoči, npr. ženidbe, svadbe, mejdani, bitke, način vojevanja i sve drugo što se god u junačkim pjesnama po Bosni i Hercegovini pjeva.

Da što je to nego baš sve našega elementa, sama čudoredna pravila i istorični iskaz našega staroga običaja i ponašanja. Također mislim i o ljubavi među nami nalazeće se mnogobrojne i veoma zanimive pjesne, da su i one većinom našega porijekla i prave umotvorine braće Muhamedovaca, kao što i jesu neko osobito kazalo i vječni tumač našijeh ljubavnih slučajeva i odnošaja, gdje se je što i kada dogodilo.

Za temeljitiji dokaz stavio sam niže samo dvije ljubavne pjesne, od kojih se u prvoj pjeva: *Nesuđena ljubav Kopčić Alajbega*, a u drugoj *Grozna ženidba Čelebije Muje*. Te dvije pjesne, ko god bude čitao od našijeh rodoljuba, mislim da će svaki i sam reći da ja imadem u ovom pogledu potpuno pravo, a da nije onako kao što neke potrkušice navode, da nisu Mehamedovci imali nikada pjesničkog pojma u Bosni, a to se sve i samo po sebi lijepo i jasno razumije. Kazale su stare babe: "Ako laže bara, ne laže joj rog!" Dakle pjesne su to kao što slijedi:

NESUĐENA LJUBA KOPČIĆ ALAJBEGA.

Ašikuje beže Mustajbeže
Ašikuje s lijepom djevojkom,
Sa sestricom Ajanović Ibri,
Ašikuje ljetni dan do podne,
Prsten daje svadbu ugovara,

Ova svadba do petnaest dana,
Dok porežem dibu¹ i kadifu,
Dok pokujem zlatne prstenove,
Pa on ode svom bijelu dvoru.

Mustajbegu govorila majka:

"Ah moj sine, beže Mustajbeže!

Gdje si bio, gdje si dangubio?"

Mustajbeg je govorio majci:

"Ah kaduno, moja mila majko!

Ja sam bio kod svoje djevojke,

Kod sestrice Ajanović Ibri,

Prsten dao, svadbu ugovaro,

10

15

¹iba t. r. jedna vrsta zlatnoga platna;

Ova svadba do petnaest dana,
 Dok porežem dibu i kadifu,
 Dok pokujem zlatne prstenove." 20
 Kad je majka riječ razumjela,
 Ona uze turski abdest¹ na se,
 Ona klanja dva hadžet-rećata,²
 Pa j' ovako govorila Muji:
 "Da Bog dade ne bilo te majci! 25
 Što će tebi Fatija djevojka,
 Mrska seka Ajanović Ibri?
 Ako uzmeš Fatiju djevojku,
 Prokleta ti moje mlijeko bilo!"
 Mahom Muju zaboljela glava, 30
 Do akšama i srce i glava.
 Leže Mujo u mehke dušeke,
 Bolovao devet godin' dana,
 Kad deseta nastala godina,
 Knjigu piše Fatijina majka, 35
 Te je šalje begu Mustajbegu,
 U knjigi je vako govorila:
 "O moj zete, beže Mustajbeže!
 Kupi svate, hajde po djevojku, 40
 Da je Fata onda se rodila,
 Kad si njojzi prsten dao s ruke,
 Već bi sada za udaju bila,
 Išče Fatu Kopčić Alajbeže;
 Il je vodi il' je se prodi, 45
 Grjehota je da stoji djevojka."
 Knjigu uči beže Mustajbeže,
 Knjigu uči a suze prolijeva,
 Svu je knjigu suzam pokapao.

1 *abdest*, t. r. pranje prije molitve;

2 *hadžet-rećata*, t. r. neka osebna muhamedanska molitva kojom

Kad on vidi što mu knjiga piše,
On zaiska divit i kalema
I hartije, knjige bez jazije¹

50

Pa je drugu odmah nakitio.
U knjizi je ovako zborio:
"O punice, nerođena majko,
Nerođena, baš kao i rođena,

55

Ovo ima devet godin' dana,
Otkako ti ja teško bolujem
Podaj Fatu Kopčić Alajbegu,
Ja ti neću kurtarisat' glave."

Uči knjigu ostarela majka,
Pa je dade pokraj sebe Fati,
Al' da vidiš kićene djevojke,
Roni suze niz bijelo lice

60

Pa govori svojoj miloj majci:
"O kaduno, moja mila majko,
Ne dajte me Kopčić Alajbegu,
Još ću čekat svoga Mustajbega,
Čekat ću ga još devet godina."

65

Al' to neće ostarjela majka,
Već dadoše ljepoticu Fatu,
Dadoše je i ne pitaše je,
Vijenčашe i ne moliše je.

70

Haber² dođe Kopčić Alajbegu:
"Kupi svate, hajde po djevojku!"

75

Kad to čuo beže Mustajbeže,
On dozivlje Husejina slugu:

"Husejine moja vjerna sluga
Hajd' otiđi u novu čaršiju,
Pa ti kupi mrka burundžuka,³

80

jazija t. r. pismo;
haber t. r. glas, vijest;
burundžuka t. r. mrka

Zastri moje sve u mrko dvore,
 "Kad nanide draža od očiju
 Neka vidi svoje jadne dvore
 Da su za njom jadni i čemerni,
 Da su za njom u crno zastrti." 85
 U mladega pogovora nejma,
 Ode sluga u novu čaršiju,
 Te on kupi mrke burundžuke,
 Pa zastrije sve u mrko dvore.
 Iza toga mnogo i ne prođe, 90
 Al' eto ti kite i svatova.
 Napred ide Kopčić Alajbeže,
 Pored njime kićena djevojka,
 A za njima ostali svatovi.
 Konja igra posred polja ravna, 95
 Konja igra ljepotica Fata,
 Doigrava svojoj zaovici:
 "Zaovice po Bogu sestrice,
 Čiji dvori mrkim pokriveni?
 Začijem su jadni i čemerni?" 100
 Zaova je govorila Fati:
 "Ono dvori nesuđenog tvoga,
 Nesuđenog bega Mustajbega,
 Za tobom su jadni i čemerni."
 Djevojka je tiho govorila: 105
 "Zaovice, po Bogu sestrice,
 Hajd' upitaj Kopčić Alajbega,
 Da ja odem i upitam Muju,
 Bijela svila u sanduku mome,
 Droban biser na gr'ocu mome, 110
 Što je dao meni amaneta¹
 Ja da platim, ja da mi halali."²

1. amanet - r. biljeg, znak i spomen;

Izun¹ dade Kopčić Alajbeže.
Izun dade, ovako joj kaže:
"Hajd Fata, ne ostaj za dugo."
Ode Fata Mustajbega dvoru,
115
Dode, prođe, sjede više glave.
Proli suze niz bijelo lice,
Probudi se beže Mustajbeže,
120
Te je vako sobom govorio:
"Medet Allah,² milom Bogu hvala!
Vedro bješe, al se naoblači,
Iz oblaka tiha kiša nađe,
Pokisnut' će kita i svatovi,
125
Pokisnut' će nesuđena Fata,
Pokisnut' će draža od očiju."
Mustajbegu govorila majka:
"Hajd ne luduj, beže Mustajbeže!
I sad vedro, ko što je i bilo,
130
To ne pada kiša nehorica,
Veće to je tvoja nesretnica,
Ona te je suzam pokapala":
Kad je beže razumio riječi,
Skoči beže, te na dušek sjede,
135
Kad to vide ostarjela majka,
Ona uze turski abdest na se,
Pak proklinje svog jedinog sina:
"Da Bog dade, ne bilo te, Mujo,
Evo danas devet godin' daña,
140
Otkad tebi hizmet³ činim sine,
Ti ne može glave podignuti,
A kad dođe nesuđena Fata,
Odma usta pa na dušek sjede."

1 izun t. r. odobrit, dopustit nek k...

2 Medet Allah...

Beg Mustajbeg govorio majci: "O kaduno, mila moja majko, Hajd donesi elmaz ¹ prstenove Da ustakne ljepotica Fata Da ja vidim bi l' joj ujisalo." ²	145
Donese mu elmaz prstenove Ustače ih ljepotica Fata Pruži Muji po jastuku ruku, Njojzi veli beže Mustajbeže: "Ujišu ti, draga dušo moja, Još su ljepši na knali ³ ruci."	150
Stade Fata skidat prstenove, Njojzi veli beže Mustajbeže: "Ne skidaj ih, draža od očiju, Teb' uzimo, tebi nijetio, ⁴ Ti ih nosi u Kopčića dvoru."	155
Beg Mustajbeg opet veli majci: "O kaduno, moja mila majko, Donesi mi sašivenu dibu, Nek obuče draža od očiju, Da ja vidim bi l' joj ujisalo."	160
Majka nosi sašivenu dibu, Obučje je plemenita Fata, Okreće se desno i lijevo, Ona pita bega Mustajbega: "Ujiše li sašivena diba?"	165
Njojzi veli beže Mustajbeže: "Bor' ujiše draža od očiju, Još, si ljepša struka i plećiju Kad obučeš sašivenu dibu,	170
Njojzi veli beže Mustajbeže:	175

1 *elmaz* t. r. dragi kamen;

2 *ujisati* znači pristajati;

3 *na knali ruci*, znači na obojadisanoj ruci sa kna-bojom.

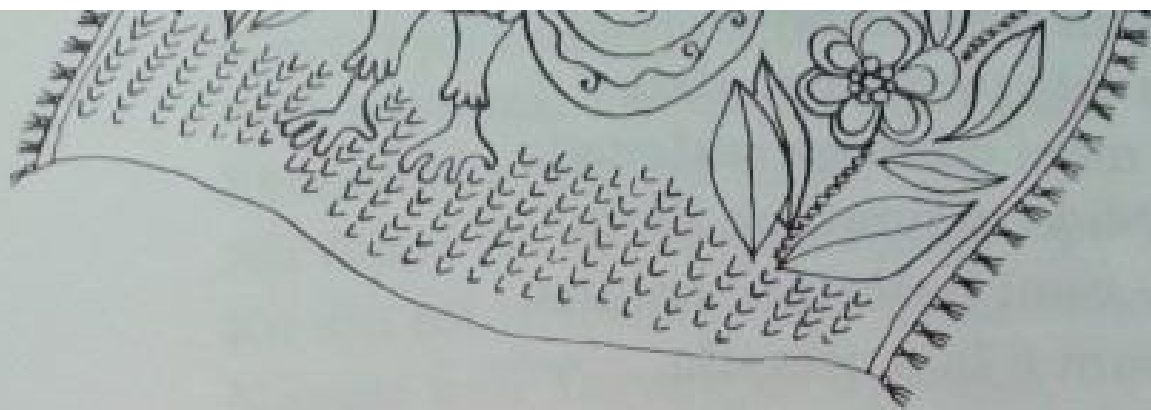
4 *Nijetiti* znači namijeniti.

"Ne skidaj je, draža od očiju,
Tebi rezo, tebi nijetio,
Ti je nosi u Kopčića dvoru."
Progovara ljepotica Fata: 180
"Beg Mustajbeg, srce iz njedara,
Njesam došla sjelo sijeliti,
Već sam došla tebe upitati: 185
Bijela svila u sanduku mome,
Što no si mi dao amaneta,
Ja da platim, ja da mi halališ?
Njojzi veli beže Mustajbeže:
"Zdravo Fato svilu izderala, 190
Još zdravije biser potrgala,
Sretno noseć u Kopčića dvoru."
Reče Fata begu Mustajbegu:
"Živ mi bio, srce iz njedara!"
Pak se ona svatovima vrati. 195
Dok u dvoru plahi vrisak stade,
Jedni vele: "Pođe njemu Fata,
Beg Mustajbeg plače za djevojkom!"
Drugi vele: "Preminuo Mujo,
Ljuto plače ostarjela majka!"
Kad razumije nesuđena Fata, 200
Da je njojzi beže preminuo,
Zaovi je ona govorila:
"Zaovice, moja nesretnice!
Reci bratu da konja ne igra,
Ne mogu ga ni očim gledati, 205
Kamo li ću srcem ga voljeti,
Bolji Mujo i mrtav ležeći,
Nego l' Kopčić konja igrajući."
Kad to čuo Kopčić Alajbeže,
On poteže pušku iza pasa
Pa on ubi ljepoticu Fatu,

"Fala tebi Kopčić Alajbeže,
Kad ćeš mene s Mujom sastaviti,
U dženetu, na prvom konaku."
Zajedno im rake iskopaše,
U ruke im jabuke metnuše;
Kad se prenu nek' se poigraju,
Kada nisu na ovome svijetu,
Nek s' igraju onoga svijeta!

GROZNA LJUBAV ČELEBIJE MUJE.

Mujo gleda u mahali Zlatu,
Lijepu kćerku bega Ljubovića,
Mujo gleda, al' mu majka ne da;
Hoće majka Travanjku djevojku,
Jedinicu Osman Alajbega;
Mujo neće Travanjke djevojke. 5
Majka prosi Travanjku djevojku,
Majka prosi i ne pita Muje,
Prsten dade, a ne kaže Muji;
Majka posla kitu i svatove
Za to Mujo ništa i ne znade, 10
Već on ode Zlati pod pendžere,
Ašikuje tri bijela dana.
Dode kita, dodoše svatovi,
Dovedoše Travanjku djevojku,
Lijepu kćercu Osman Alajbega; 15
Nejma Muje da skine djevojku,
Da je skine s konja u avliji.
Tad zavika Mujagina majka:
"Ah bora vam, Mujini jarani,
Vi hajdete Zlati pod pendžere, 20
Ondje ćete moga Muju naći,
Ter vi rec' te Čelebiji Muji:
"Hajde Mujo tebe zove majka,
Dovela ti Travanjku djevojku,
Da je skineš s konja u avliji, 25
Da je skineš sa dorata svoga".
Odm' odoše Mujini jarani,
Pravo idu Zlati pod pendžere
Pak govore Čelebiji Muji:
"Hajde Mujo tebe zove majka, 30
Dovela ti Travanjku djevojku,
Da je skineš s konja u avliji,

Da je skineš sa dorata svoga."
Mujo neće, a šalje ga Zlata:
"Hajde Mujo, ja ti živa bila
Neće reći tvoja mila majka,
Neće reći: 'Nehće doći Mujo',
Već će reći: 'Ne dade mu Zlata.'"
Pođe Mujo svome bijelu dvoru
Pođe Mujo pa joj se povrati.
Izvadi joj prsten i jabuku:
"Naj ti ovo, draža od očiju,
Ovo sam ti bio ostavio
Čime ću te isprositi, dušo,
Al' mi ne bi od Boga suđeno.
Pođe Mujo, povrati ga Zlata,

Dade njemu vezena jagluka,¹
 Na jagluku ptica paunica 50
 U kljunu joj zrno jadikovo
 Ko što Mujo jađuje za Zlatom:
 "Naj ti ovo, Mujo dušo moja!
 Ovo sam ti bila ostavila,
 Što bi tebi uz prsten don'jela,
 Ne bi meni od Boga suđeno, 55
 Već suđeno Travanjki djevojki,"
 Pođe Mujo, pa se opet vrati,
 Izvadi joj zlatne belenzuke²:
 "Naj ti ovo, Zlato, dušo moja,
 Ovo sam ti bio ostavio,
 Što ću tebi prvo jutro dati, 60
 Ne bi meni od Boga suđeno".
 Pođe Mujo, povrati ga Zlata,
 Dade njemu boščaluk³ haljina:
 "Ovo sam ti bila ostavila,
 Što bi tebi prvo jutro dala, 65
 Ne bi meni od Boga suđeno."
 Već suđeno Travanjki djevojki."
 Ode Mujo svome bijelu dvoru,
 Al' skinuta sa konja djevojka.
 Kad je večer po jaciji bilo, 70
 Neće Mujo u đerdek djevojci,
 Neće Mujo, a šalje ga majka,
 Izvadi mu dojke iz njedara,
 Pa je njemu vako govorila:
 "Prokleta ti moje mlijeko bilo, 75
 "Ak' ne odeš u đerdek⁴ djevojci!"

1 *jagluk* - mahrama;

2 *belenzuk* - narukvica;

3 *boščaluk* - haljine za presvući, koje daruje zaručnica zaručniku kao uzdarje;

4 *đerdek* - soba lež...

Zato Muji ino ne bijaše,
 Prepade se materine kletve,
 Već on ode u derdek djevojci.
 Sjede Mujo na meke dušeke,
 A djevojka na svoje sanduke, 80
 Govorio Čelebija Mujo:
 "Ah bora ti, Travanjko djevojko!
 "Podignider puli duvak¹ s lica,
 "Da ja vidim kakvo ti je lice." 85
 Ona diže puli duvak s lica,
 Sinu lice kao žarko sunce,
 A gr'oce kano mjesečina.
 Govori joj Čelebija Mujo:
 "Ah bora mi, Travanjko djevojko! 90
 I ljepša si i viša od Zlate,
 Ali nijesi na mom srcu Zlata,
 Ko što mi je moja draga Zlata."
 Njemu veli Travanjka djevojka:
 "Ah bora mi beže Mustajbeže! 95
 Jesi ljepši i mnogo od Ahme,
 A ma nisi na mom srcu Ahmo,
 Ko što mi je moj Ahmed-beg dragi,
 Dao mi je zlatan prsten s ruke,
 Da ga čekam godinicu dana, 100
 Čekala bi i devet godina,
 Da me tebi nije dala majka."
 Njojzi veli Čelebija Mujo:
 "Ah bora mi Travanjko djevojko!
 Ti ćeš opet Ahmed-bega naći, 105
 A ja nikad za života Zlate;"
 Pa uzimlje sedefli tamburu,²
 Sitno kuca, a jasno popjeva:

1 *puli duvak* - koprena.

2 *izvezena tambura*.

"Sada misli draža od očiju,
 Sada misli moja lijepa Zlata,
 Da ja skidan đuvak sa djevojke,
 Ah ne skidam, ti mi živa bila
 Sada misli dražja od očiju
 Da ja ljubim Travanjku djevojku
 Ah ne ljubim, ti mi živa bila!"
 On stavi sedefli tamburu,
 Pa govori Travanjki djevojci:
 "Nemoj rano otvarati vrata,
 Dok ne svane i ograne sunce,
 Nek' se moja izveseli majka,
 Nek' se moja braća napjevaju,
 Mile seke kola naigraju,
 Selam¹ ćeš mi mojoj miloj majci
 Nek' dovede neženjene momke,
 Da me nose s hodžam i hadžijam
 Nek' me kupa đulsijom² vodicom
 Čabe jagom³ nek namažu brke
 Nek' mi puste tri ture⁴ perćina,
 Što mi ga je odgojila Zlata,
 Niz nosila, žalosna joj majka,
 Pokrite me vezenim jaglukom,
 Što mi ga je dala moja Zlata,
 Vezla ga je tri godine dana
 Da ja nosim, a ona se smije.
 Nek' me nose ispred Zlate dvora,
 Nek' me vidi dražja od očiju,
 Nek' me vidi pa nek' se ne nada,
 Da će njojzi ikad Mujo doći,
 Moja Zlato, rano ne prebona!

1 selam - pozdrav,

2 đulje - od ruže voda.

3 čaba - mirisna mast.

Umrijet ću preboljet te neću!" 140
 Sam je sebe nožem udario.
 Posred srca gdje mu duša kuca
 Umri Mujo, žalosna mu majka.
 Kad ujutro bio dan svanuo,
 Halkom¹ kuca Mujagina majka, 145
 Halkom kuca Mujagu doziva:
 "Otvor' vrata Čelebija Mujo:
 Što je drago more omrznuti
 Što je mrsko more odražati
 Omrznula ljepotica Zlata, 150
 Odražala Travanjka djevojka."
 Otvori joj Travanjka djevojka.
 Kad uniđe u odaju majka,
 Do koljena u krv ugazila,
 Njojzi veli Travanjka djevojka: 155
 "Bog t' ubio, Mujagina majko!
 Što ga njesi Zlatom sastavila?
 Zemlja će ti kosti izmetati,
 A bijeli svijet proklinjati
 Selam ti je Mujo učinio." 160
 Sve joj kaza što je naredio
 Kad je stara razumjela riječi,
 Ona zove hodže i hadžije,
 Ona kupi neženjene momke,
 Opremaju Čelebiju Muju. 165
 Kupaju ga đulsijom vodicom,
 Čabe jagom namazaše brke,
 Pustiše mu tri ture perčina,
 Niz nosila, žalosna mu majka.
 Pokriše ga vezenim jaglukom, 170
 Što mu ga je darovala Zlata.
 Ponesoš e hodže i hadžije,

1 Halka - kucalo na vratima u Turaka - kolobar

Ponesoše Čelebiju Muju.
 Naprijed idu neženjeni momci, 175
 A za njima svi ostali turci.
 Nose Muju ispred Zlate dvora.
 Ugleda ga Zlatina nevjesta,
 Te doživlje svoju zaovicu:
 "K meni, k meni ljepotice Zlato,
 Sinoć Mujo u đerdeke neće; 180
 Evo jutros ode u punice
 U punice u zemljicu crnu."
 Kad dotrča plemenita Zlata
 I ugleda svoga Mustajbega, 185
 Gdje ga nose hodže i hadžije,
 Pustili mu perčin niz nosila,
 Ona vrisnu kano ljuta guja;
 Pa se složi po novom čardaku.
 Misli majka da je u nesvijesti, 190
 Al' se Zlata s dušom rastanula.
 Odmah viknu ostarjela majka.
 Stante, stante, hodže i hadžije!
 Dok dovedem bule i kadune,
 Da opremim i ovog mejita¹, 195
 Tu stadoše hodže i hadžije,
 Dovedoše bule i kadune,
 Opremiše ljepoticu Zlatu.
 Naprijed nose granu jorgovana,
 A za granom Čelebiju Muju, 200
 A za Mujom plemenitu Zlatu.
 Poredo im rake iskopaše,
 Kroz rake im ruke proturiše,
 A u ruke metnuše jabuke,
 Kad se prenu nek se poigraju. 205
 Kad u jutro bio dan osvano,

1 Mejit - mrtvac.

Uranile dvije kukavice,
Dvije majke dvije nesretnice,
One idu djeci na mezare.¹ 210
Al da vidiš čudo neviđeno!
Gdje je nikla rumena ružica
Iz mezara ljepotice Zlate,
A u Muje vinova lozica,
Među njima crna trnovina, 215
Da se ne da njima sastanuti
Al to nije moglo zapriječiti,
Obvila se loza oko ruže,
Baš ko bršljan oko tanke grane.
Kad to vide Mujagina majka, 220
Sjede čupat' i lozu i ružu.
Dok iz zemlje nešto progovara:
"Crkni, pukni, Mujagina majko;
Sinoć smo se amo sastanuli
U dženetu na prvom konaku".

ČIJI PRSTEN ONOG I DJEVOJKA!

Tri junaka gledali djevojku,
Gledali je ljetni dan do podne,
Gledali je i begenisali
Njojzi svaki svoj amanet daje.

Meho daje tri ogre dukata
Ibro daje biser belenzuke (narukvice)
Mujo daje zlatan prsten s ruke;
Svaki hoće da uzme djevojku
Te se kroz to ljuto zavadiše.

Oni veli moja je djevojka
Drugi veli nije već je moja
Na meščemu odoše kadiji
Da im sudi koga je djevojka.

"Sudi pravo kadi efendija,
Sudi pravo tako bio zdravo:
Koga nas je lijepa djevojka."

Kadija im tiho govorio:
"Kažite meni kako no je bilo,
Kažite pravo što je koji dao,
Što je koji dao amaneta."

Oni njemu po istini kažu:
"Meho dao tri ogre dukata
Ibro dao biser belenzuke
Mujo dao zlatan prsten s ruke."

Kad kadija r'ječi razumio
Ovako je njima presudio:
"Čiji prsten onog i djevojka!"

DUVANJSKI ARZUHAL

To je molbenica koju je iz Duvna (Županjca) 1806. godine opremio neki aga u Travnik na bosansku vladu moleć da bude na koje drugo mjesto premješten i postavljen sa svojom četom, jer zbog mnogijeh oskudica, bilo mu se je veoma dosadilo u Županjcu sjediti.

Ova molbenica u ono vrijeme tobož je kao turski pisata i sastavljena, ali ipak većina je našeg jezika, te se o njoj među našima narodom mnogo nešta priča i govori, pak za to sam i nju - protumačivši turske riječi - ovdje uvrstio, kao što vele stare bake:

"Nekad bilo, sad se spominjalo"

ili

"Što je veće jaja, gušća je čorba."

Ona glasi ovako:

1.

Evo pišem arzuhal,¹
Da vam kažem za svoj hal,²
Propade nam c'jeli mal,³
Sjeromasim, gospodo!

2.

Bre pomagaj do Boga!
Nije l' nigdi nikoga,
Nikom nije ovoga,
Što je nami, gospodo!

1 *Arzuhal* - molbenica.

2 *Hal* - stanje.

3 *Mal* - imetak (novac).

3.

Stjeraše nas u Duvno,
Kao konje u guvno,
Neka znate ufano,
Pogibosmo, gospodo!

4.

Ehalija¹ nije razi,²
A šnjima je Bećir kazi,³
A vojnike on ne pazi,
Od zarara,⁴ gospodo!

5.

Pobit će nas kameni,
Kao hrti mameni,
Ne kasaju ni konji,
Ovoliko, gospodo!

6.

Teška j' ova krajina,
I krvava haljina,
Ali nas je malina,
Neka znate, gospodo!

7.

Nisam nikad vidio,
A svakud sam hodio,
Što sam ovdje teglio,
Tešku muku, gospodo!

1 Ehalija - narod.

2 Razi - razni ljudi.

8.

Ni čaršije ni hana,
Nestade nam duhana,
Već pušimo smrdana,
Razumte nam, gospodo!

9.

Sakelmišdur bašumuz,¹
Dükülmede jašumuz,²
Agu oldi išumuz,³
Insaf idün,⁴ gospodo!

10.

Mehmed paša Zade,
za nas i ne znade,
Evo činim ifade,⁵
Kažite mu gospodo!

11.

I sabika⁶ teftedar,⁷
Moj uzdani gospodar,
Ja sam njegov hizmećar,⁸
Pozdravte ga, gospodo!

12.

I timarski⁹ teftedar,
Pozdravte ga sad hezar,¹⁰

1 Dodijalo nam je glavi.

2 Proljevamo suze.

3 Težak nam je posao.

4 Smilujte se.

5 Ifade - prikazujem.

6 Sabika - bivši

Minet, muz bi karar,¹
Istina je, gospodo!

13.

Teskeredži efendi,²
Bilu kendi her fendi,³
Gjorsun imdi derdmendi,⁴
Pričajte mu, gospodo!

14.

Niti mogu proći,
Ni u Prusac doći,
Ne smim tamo otići,
Što ću sada, gospodo?

15.

Niti mogu sjediti,
Niti jesti ni piti,
Ne znam što ću činiti,
Svjetujte me, gospodo!

16.

Mislim doći do paše,
Al' ako me poznaše,
A dušmani uznaše,
Zlo je po me, gospodo!

17.

Vi ste zevku⁵ sefade,⁶
A mi derdu⁷ belade,⁸

---

1 Podložni smo sasvim.

2 Vezirski tajnik.

3 Čudan je on čovjek.

Svaki danak džefade,¹
Je li pravo, gospodo?

18.

U dan uši tučemo,
Obnoć sjeno vučemo,
Opanke ne svučemo,
Do sabaha,² gospodo!

19.

Duvanjski su ajani,³
Kao stari tirani,
Oni živu jabani,⁴
Mučno trpit, gospodo!

20.

Nitko ne zna do Boga,
Moga bega Omera,
Da nam nije još njega,
Nalipismo, gospodo!

21.

Bog mu dao dženet,⁵
A ocu mu Rahmet,⁶
Dobro čini gajret,⁷
Na krajini, gospodo!

22.

Hotio bi mučat,
Al ne mogu čučat,

Džefade - muka, patnja.
Sabah - zora, jutro.
Ajani - prvaci.
Jabani - divlje.
Dženet - raj.

Suha kruha ručat,
U Županjcu, gospodo!

23.

Ja sam svuda hodio,
U Stambul dohodio,
Nisam ovo vidio,
Što je nami, gospodo!

24.

Svi po Bosni neferi,¹
Evleründe seferi,²
A mi aša-jokari,³
Što smo krivi, gospodo?

25.

On sekizbinj evlerden,⁴
Gajri jokdur bizlerden,⁵
Jazu küşün seferden,⁶
Kurtul maduh⁷, gospodo!

26.

I dan i noć skačemo,
Neprestano plačemo,
Da vam pravo rečemo,
Ne može se, gospodo!

27.

Ljeti, zimi, sve vojska,
Da je naša Imotska,

---

1 Nefer - vojnik.

2 Kod kuća sjede.

3 A mi gore dole kasamo.

4 Od hiljada Bošnjaka.

5 Drugi nejma osim nas.

I po tovar još voska,
Dojadilo, gospodo!

28.

Osanmišler neferler,¹
Hadden ašti seferler,²
Stranputice giderler,³
Utekoše gospodo!

29.

Bježi jedan po jedan,
Što ću činit ja jedan,
Ako zovnu na mejdan,
Ne znam s kim ću, gospodo!

30.

U dobri čas bih Aga,
Dušti bašum dag daga,⁴
Prošo bih se ja svega,
Al ne mogu, gospodo!

31.

Ovog bi se ja prošo,
Da bi kući ne došo,
I odavle otišo,
Al sramota, gospodo!

32.

Mrsko mi se tužiti,
A hodeći ružiti,
Ja ne mogu služiti,
Ne znam šta ću, gospodo!

1 Dosadilo vojnicima.

2 Veće trpit ne mogu.

3 Stranputice odlazeć.

4 Hadden

33.

Dodija mi već tuga,
Buduć vaša ja sluga,
Premnogo će bit ruga,
U Županjcu, gospodo!

34.

Vama velim na jedno,
Sastante se u jedno,
Pa govorte zajedno,
Radi mene, gospodo!

35.

Eto šaljem čauša,
Starog Ibru Moruša,
Nemojte mu reć uša,
Molimo vas, gospodo!

36.

Smilujte se na svoga,
Vjernog slugu staroga,
Pa pošljite drugoga,
U Županjac, gospodo!

37.

Jamite nas iz Duvna,
Jer bi mogla bit buna,
Da je blizu nas Una,
Da skočimo, gospodo!

38.

Svim vojnicim oturak,¹
A nama je la jutak,²
Makul gjormez buni hak,³
Čini mi se, gospodo!

39.

Nije nama do smiha,
Nestalo nam iz miha,
Te nam duša ispiha,
Pomrijesmo, gospodo!

40.

Kjötumuzdür zaten hal,⁴
Kimsede jokdur megjal,⁵
Džidže džunduz kilukal,⁶
Među nama, gospodo!

41.

A vama je do smiha,
Nama duša izdiha,
Čuvaj se od griha,
Umrijećete, gospodo!

42.

Ovo tuga govori,
Jer nam veće dogori,
Niti kopaj ni ori,
Od kud ćemo, gospodo?

---

1 Oturak - sijelo.
2 La jutak - što se trpit ne može, poteško.
3 Ni Bog neće odobriti.
4 Naše je stanje užasno.
5 Da se trpit ne može.
6 I dan i noć

43.

Mi smo opet svi vaši,
Progovorte vi paši,
Svi neferi su naši,
Goli bos, gospodo!

44.

Vele meni neferi,
Da im jesek šečeri,¹
Sorar senuz haberi,²
Bježat ćemo, gospodo!

45.

Joktur buna hić takat,³
Nije ništa za žvakat,
Ne možemo već trkat,
Vjerujte mi, gospodo!

46.

Mi tražeći šićara,⁴
Učinismo zerara,⁵
Pak će biti firara,⁶
Neka znate, gospodo!

47.

Gdjekada se karamo,
Sami sebe haramo,
I nevolju paramo,
U Županjcu, gospodo!

---

1 Da sve šećer jedemo.

2 Ako nas vi pitate.

3 To se snosit ne može.

4 Šićar - plijen, dobitak.

5 Zarar - šteta, škoda.

6 Firar - bjegunac.

48.

Najprvo smo mi zügjürt,¹
Ne jedemo ni jogurt,²
Rad bi činit ja sukjut,³
Al ne mogu, gospodo!

49.

Gladni konji nam hržu,
Ne mogu se da dižu,
Jer se uža sva tržu,
Kraduč sjeno, gospodo!

50.

Ne da niko ni boba,
Ni za pare ni džaba,
Oprostite svog roba,
A prid dušu, gospodo!

51.

UHITE nas u sinu,
Pa nas biju ko svinju,
I išću nam još cinu,
Je li pravo, gospodo!

52.

Nije za što kupiti,
A sve hoće skupiti,
Moleć zube tupiti,
Koja fajda, gospodo!

53.

Da otmemo bi zorba,⁴
Da krademo jest globa,⁵

---

1 Zügjürt - bez novaca.

2 Jogurt - mlijeko.

3 Sukjut - šutiti.

4 Zorba - nasilje, otimačina.

5 Globa - kazna, multa.

Isprazni nam se torba,
Smilujte se, gospodo!

54.

Velimo vam mi äman,¹
Nije l' došo već zeman,²
Da budemo svi revan,³
Našoj kući, gospodo!

55.

Biz Duvna je gideli,⁴
Tarihumuz bezbeli,⁵
Zilkadenn evveli,⁶
To se znade, gospodo!

56.

Da znademo kabahat,⁷
Što teglimo melamet,⁸
Da je ovo zijafet,⁹
Dodija nam, gospodo!

57.

Jednu riječ još imam,
Oprav te nam taj meram,¹⁰
Bi nam sohbet¹¹ vas, tämam,¹²
Falimo vas, gospodo!

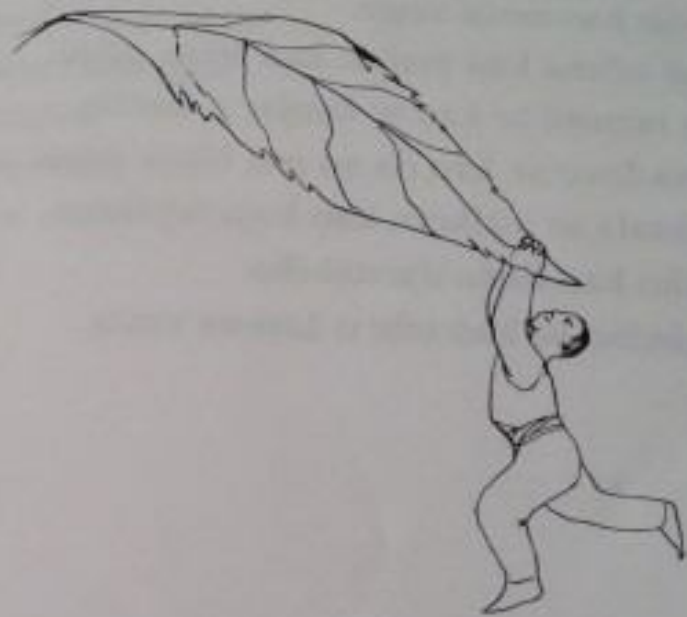
- 1 Äman - pomagaj, smilujte se.
- 2 Zeman - vrijeme.
- 3 Revan - poći.
- 4 Mi u Duvno od kada smo.
- 5 Došli znate lijepo.
- 6 Zillkadeta - mjeseca.
- 7 Kabahat - krivnja, pogreška.
- 8 Melamet - muka, patnja.
- 9 Zijafet - gostba.
- 10 Meram - želja.
- 11 Sohbet - riječi, besjede.
- 12 Tamam - svršeno.

NARODNE POPIJEVKE

1. Ako nijesu kućna čeljad bijesna,
Pogotovu nije kuća tijesna.
2. Ako ti je presmočiti drago
Valja dobro poskočiti Ago.
3. Al-katmere, gospodsko cvijeće,
Svak te bere, za svakoga nijesi.
4. Banjaluka na krajini fala,
Niko ne zna ničijega hala.
5. Blago vjeri kad je u čovjeka,
A čovjeku kad se vjere drži.
6. Bogata je teško darovati,
Sita gosta još teže častiti.
7. Bolje ti je jednoč poginuti
Nego uvijek tuđina dvoriti.
8. Da se nije Turčin uzdo u se,
Kako u se, tak' u svoje kljuse,
Ne bi sašo niz kotare ravne.
9. Lahko ti je bez toljage proći
Kroza selo u kom pasa nejma.
10. Ne budali, udbinski dizdare,
San je klapnja, a Bog je istina,
Sve će biti što bude suđeno.
11. Pali, žari, udbinski dizdare,
Dok i tvojoj kuli reda dođe,
Cigani se vatrom osvećuju.
12. Pjana glava ne nosi bajraka,
Stara baba ne rađa junaka.
13. Svaka muka ima svoje vrijeme,
A sramota osta za vijeka.

14. Svaka zvijezda svojim svjetlom sjeva,
Svaka ptica svojim glasom pjeva.
15. Svud su bezi po Hercegovini,
A kad dođe beže Ljuboviću,
Onda bega ni jednoga nejma.
16. Teško kapi na ćelavoj glavi
I đerdanu na garavu vratu.
17. Teško onom koga snaga hrani
I onome koga drugi brani.
18. Tko kod kuće sreće ne imade,
Taj je neće ni u svijetu naći.
19. U tuđemu nigda nije svoga,
Svoga ne daj, u tuđe ne diraj,
Svakom svoje, pa mirna Krajina.
20. Zlo junaku u bratstvu nejaku,
A još gore kad nikoga nejma.

1. Beči se kao ubodeno tele.
2. Bistro kao oko.
3. Čiči kao zmija u procjepu.
4. Crne joj se oči ka dvije trnjine.
5. Čeka kao ozebo sunce.
6. Čovjek bez slobode kao riba bez vode.
7. Čovjek bez zanata kao kuća bez hajata.
8. Čovjek je kao kap na listu.

9. Digao glavu u nebo kao tetrib.
10. Dobar je kao dobar dan.
11. Dobro mu je kao u materinu trbuhu.
12. Dreči se kao jarac na kanari.
13. Drži ga kao malo vode na dlanu.
14. Dvije obrve kao dvije pijavice.
15. Gospodski ide kao patka po duboku viru.
16. Gotovo kao u žene suza.

17. Hud kao lud.
18. Igra kao ciganski konj.
19. Ide kao da jaja nosi na leđima.
20. Ide kao muha bez glave.
21. Izbuljio oči kao pečen jarac.
22. Jak kao zemlja.
23. Kao da ga je s lučem tražio.
24. Kao da se ni na Bajram nije najeo.
25. Kakoće kao kokoš kad snese jaja.
26. Krije kao zmija noge.
27. Loji očima kao mačak kad štetu učini.
28. Ne razumi se kao ni kenjac u kantar.
29. Obradovo se kao da su mu bijele pčele poleće.
30. Opasala se jezikom kao kuja repinom.
31. Slatko kao duša djevojačka.
32. Zagledao se kao tele u šarena vrata.